

Lembygdprojekt 1983 ÖCKERÖARNAS HISTORIA



Foto — öns historia

MATERIALET ÄR INSKÄNKT OCH HJÄNDETECKNAT AV DELTAGARE I STUDIEKURSLAR
UTGIVET AV KULTURNÄMDEN ÖCKERÖ KOMMUN I SAMARBETE MED
STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN

Introduktion

Under våren 1983 träffades 23 personer på Fotö en gång i veckan i församlingshemmet, för att gemensamt, i studiecirkelform dokumentera öns historia.

Vi har arbetat i två grupper. En som ägnat sig åt livet på ön och en annan som i första hand koncentrerat sig på fisket. I arbetet har vi utgått från egna erfarenheter, minnen, sägner, intervjuer, foton och gamla handlingar.

Materialet som här redovisas är en första delrapport av vårt arbete och bör ej ses som ett färdigt material utan en redovisning över det cirkeln fått in under första halvåret av sin verksamhet.



Följande personer har ägnat sig åt öns historia:

Eskil Johansson, Syster Börjesson, Eva Berntsson, Lennart Olsson, Ester Albinsson, Göran Albinsson, Gunnar Karlsson, Carl-Johan Zackrisson, Ingrid Börjesson, Mimmi Ivarsson, Ingegerd Johansson och Mari Beijer.



Fotö-fisket har dokumenterats av följande cirkeldeltagare:

Kurt Krook, Sölve Knutsson, Eskil Johansson, Ingrid Båtsvik, Anders Båtsvik, Bertil Olsson, Carl-Johan Zackrisson, Algot Börjesson, August Carlsson, Lennart Olsson och Christer Karlberg.

Vi tackar alla cirkel del tagare för att vi fått en möjlighet att publicera detta material, och vi riktar ett särskilt tack till cirkelledarna Mari Beijer och Christer Karlberg för att ni åtog er uppdraget att kalla samman cirklarna.

Öckerö

10 september 1983

Öckerö kulturnämnd

Elsa-Greta Larsson

Elsa-Greta Larsson
vik. kultur ass.

Annika Sanmark

Annika Sanmark
kultursekreterare

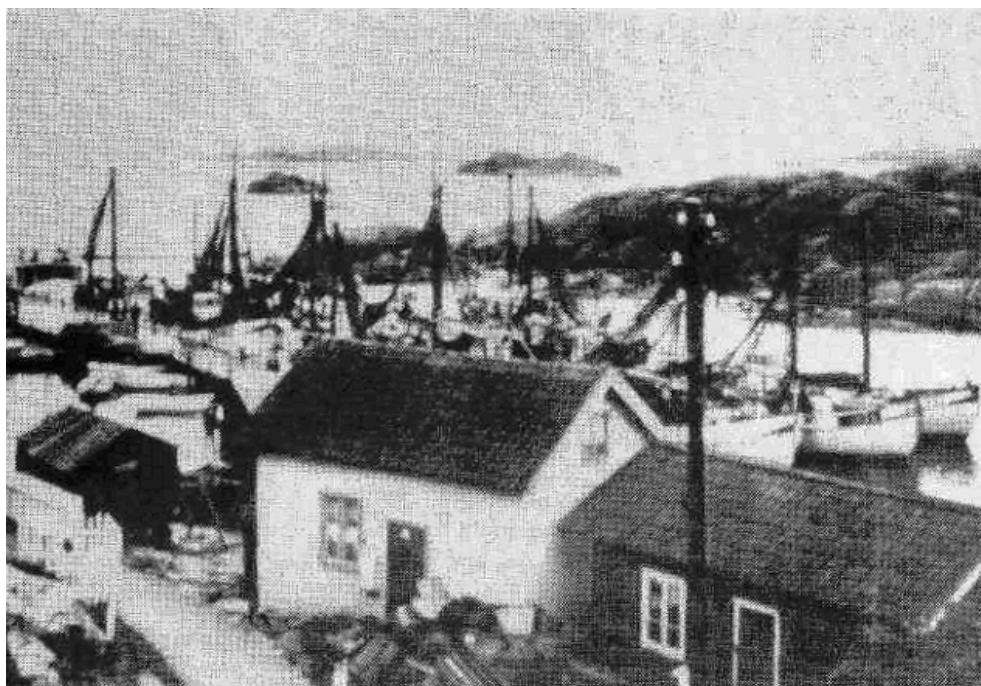
Studieförbundet Vuxenskolan
Öckerö lokalavdelning

Eivor Andersson

Eivor Andersson
studieorganisatör

Berit Ölmedal

Berit Ölmedal
ordförande



Vy över gamla hamnen med Albert Johanssons affär i förgrunden.

Innehållsförteckning

Introduktion.....	1
 I. ÖNS HISTORIA.....	5
1. Dialektnamnskarta över Fotö	7
2. Bröllop	9
3. Begravning i början av 1900-talet.....	12
4. Sion	13
5. Skolgång.....	17
6. "Förbättringar på Fotö"	19
7. Post- och bankväsendet.....	22
8. Brödbak	25
9. Kvinnans arbete och sysslor förr.....	29
10. Storstädning	33
11. Att tvätta förr.....	34
12. Vatten, sopor och latriner	35
13. Eldning på Fotö i början av 1900-talet.....	36
14. Husdjur på 1930-talet.....	38
15. Affärerna på Fotö	39
16. Badplatser.....	43
 II. FISKET PÅ FOTÖ	44
1. Båtar på Fotö 1895-1920.....	45
2. Båtar i Fotö hamn 1924.....	46
3. Båtar i Fotö hamn från 1928 till 1934.....	49
4. GG 309 Gullmarns historia	53
5. Fiskebåtar 1983	60
6. Minnen från fisket 1923.....	61
7. Backefiske (långrev)	63
8. Hamnföreningen.....	65
9. Avdelning 49 i SVC	80
10. Tidningsurklipp	81
 III. INTERVJU MED KLARA KARLSSON	85
1. Några barn- och ungdomsminnen från Fotö	86
2. Fotografier.....	98

I. ÖNS HISTORIA



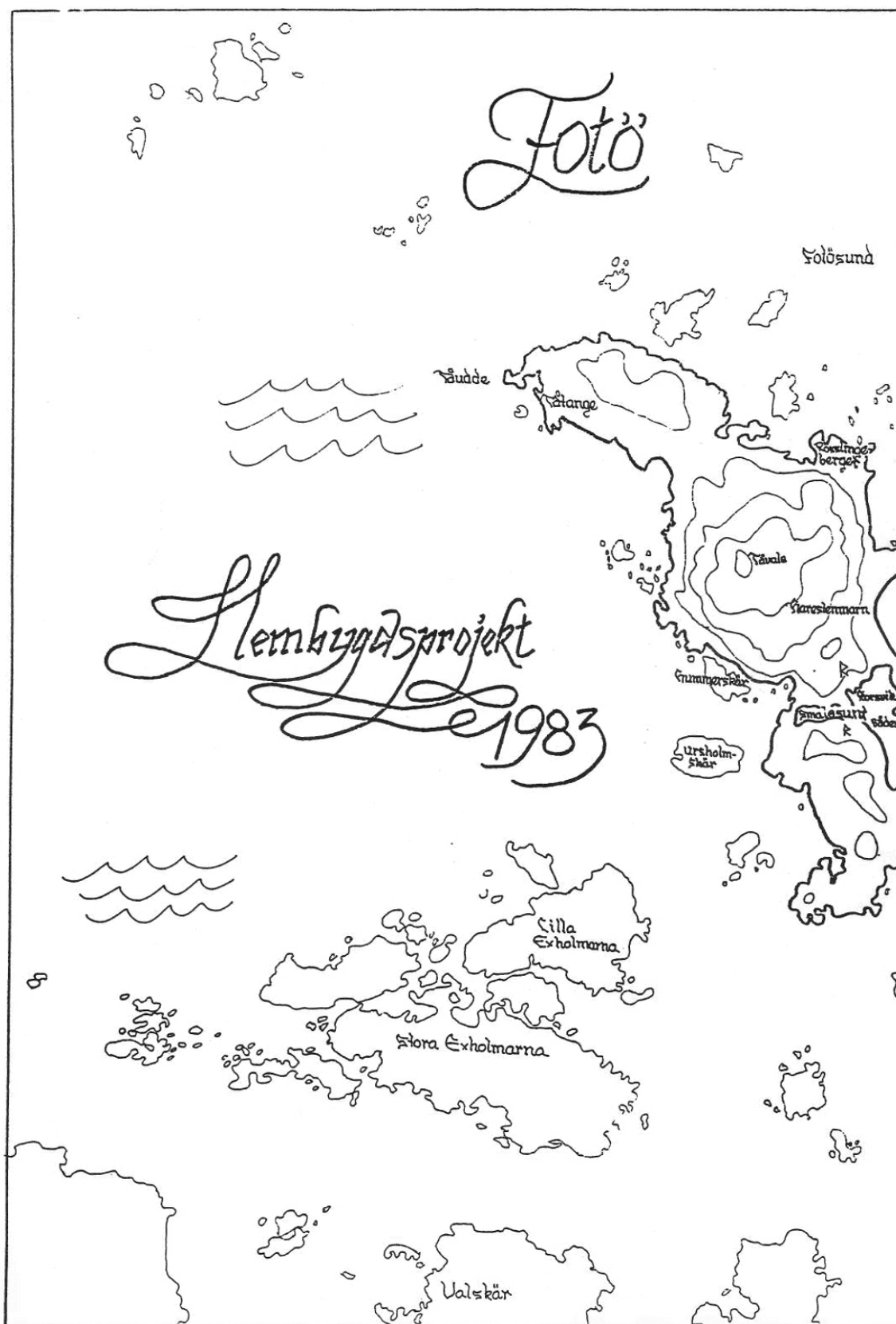
Johannes Andersson bär vragve'.

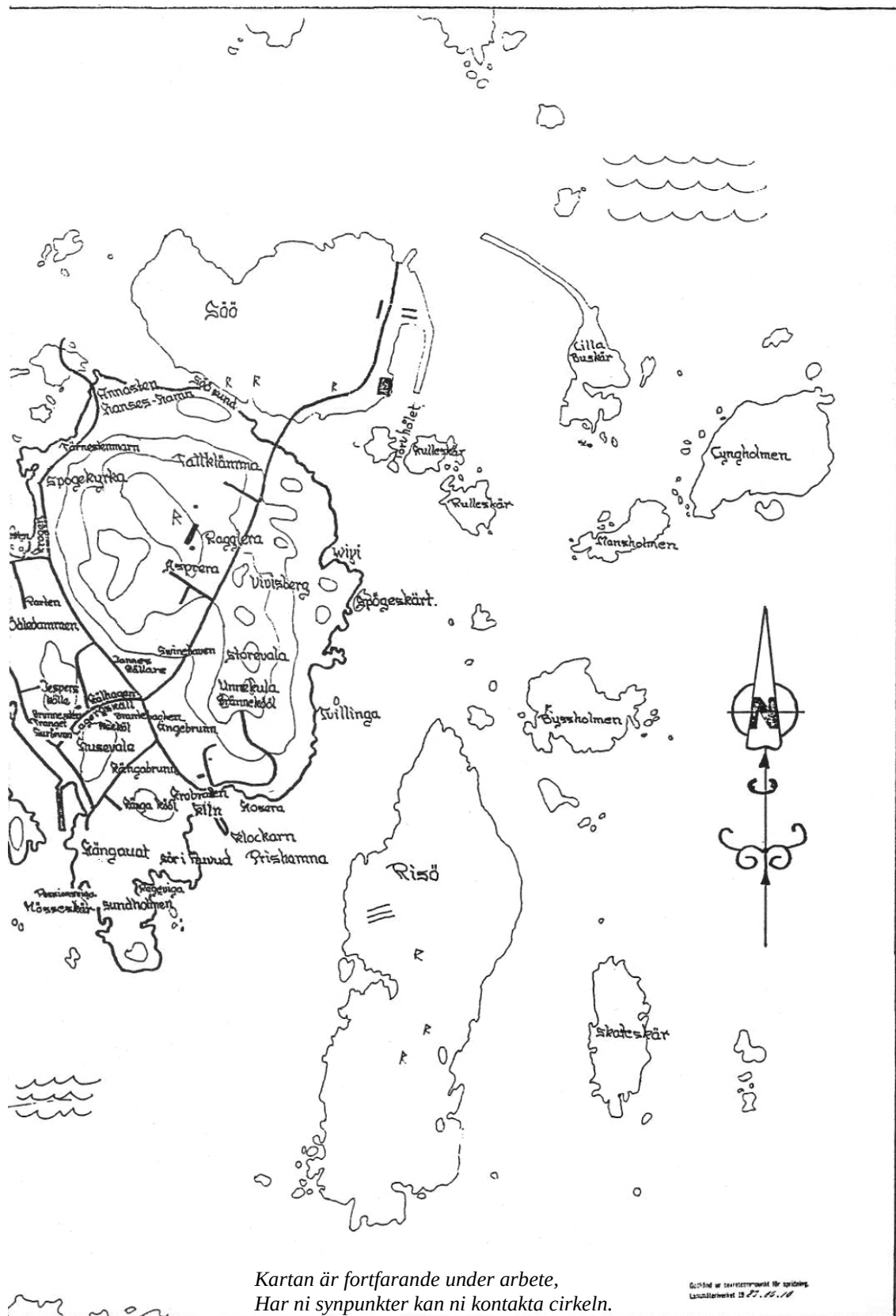


Mitt i ön med "Ängebrunn" på 1920-talet.



*Pettersson hämtar vatten
i "Surbrunn". Brunnen
fanns där telefonkiosken
står i dag.*





2. Bröllop

Inbjudningskort

Som alltid har bröllop varit stora fester. Då, om någon gång, skulle man ju verkligen "slå på stort". Inbjudningskortet till bröllopet var rena små konstverk, utsirade och fina, med vågiga guldkanter och snirkliga bokstäver.

Bröllopslokal

Bröllopslokalen var ofta det nybyggda hemmet. Där var god plats, för möbler köptes ju bara till ett rum och kök, kanske bara till köket ibland. Möblemanget var en utdragssäng, en skänk, en kommod, bord och stolar.

Kokerska och "slödda"

Det var ett stort arrangemang att ordna med allt. Bord, stolar, porslin och kokkärl fick lånas ihop. Man hade flera flickor till hjälp som serverade och hjälpte till i köket. Dessa fick inte någon betalning. Det var ett hedersuppdrag att få vara med och hjälpa till på bröllop. Först och främst hade man "mor i hust", som stod för det mesta av ansvaret. Man hade också kokerska och "slödda" som diskade.

Under festens gång stod det några tallrikar på bordet, där gästerna fick lägga en slant till "slödda". Kokerskan fick betalt av brudparet eller brudens föräldrar, vem som nu stod för bröllopet.

"Fone-kväll"

Kvällen innan bröllopsdagen hade man "fone-kväll". Det var en förningskväll, då alla gästerna kom med sin del av maten till bröllopet. Det var ingen middagsmat utan bröd och tårter av olika slag och äggost, så den som bjöd behövde inte stå för hela kalaset.

Det var bröllop som varade i flera dagar. Omkring sekelskiftet firades flera sådana bröllop.

Maten

Första kvällen, "fone-kväll", bjöds på saltlångor och potatis som huvudrätt. Andra dagen bjöds på kötsoppa. Tredje dagen hade man någon stuvning. Det kunde variera lite.

På kvällarna bjöds på äggost, risgrynspudding och annan smörgåsmat, för att inte nämna det tjocka "fone-bröt".

Äggost

Äggost var på den tiden den verkliga bröllopsmaten. Den beställdes merendels från Hönö, där det fanns gott om kor. Det skulle mycken mjölk och många ägg till. På Hönö fanns tanter som kunde ysta äggost. Man hade särskilda formar, så vasslan kunde rinna av. De var mönstrade, så det syntes ett vackert mönster när man hade vänt upp äggosten.

Brudklädseln

Brudklädseln skedde mest i brudens hem och någon väninna eller släkting skötte den viktiga saken. Det var verkligen festliga brudklädselar med drottningkrona och myrtenkrans. Även kronan var klädd med små myrtenkvistar.

Omkring sekelskiftet användes ofta svart klänning, vit slöja och en stor, vit tyll krage, samt ett vitt skärp som hängde ner. Man hade dessutom en vit, rynkad tyll- eller brodyrkant nertill, som stack fram under klänningen. Små blomsterbuketter var fastade på kragen och slöjan.

När allting var klart med klädseln tågade brudpar och gäster, med spelman i täten, till bröllopsgården, där festen pågick i ett par dagar.

Vigseln

Detta var merendels på söndag förmiddag. Då kom prästen efter högmässan till bröllopsgården och förrättade vigseln vid ettiden. Efter ett glas vin, följde så den stora middagen.

Fotografering

Fotograferingen fick göras efter bröllopet. Då fick stassen tas på igen hos någon fotograf inne i Göteborg.

"Skåda brur"

På kvällen efter vigseln skulle hela öns befolkning till bröllopsgården för att "skåda brur". Då ropades med full hals, alla på en gång, "ud mä brura". Brudgummen var det tydligen inte så noga med.

Så steg brudparet ut på trappan med sina tärnor och marskalkar. Tärnorna hade tända ljus i händerna. Det var mycket festligt. Detta kunde hända flera gånger på kvällen.

Dans och lekar

Det var även dans mellan varven. Det sägs att det var bröllop, där gästerna slet ut flera par skor. När det var bröllop fick inget sparas. Så var det lekar och tävlingar av olika slag. Vin och sprit fanns det ju också, så det kanske gick för livligt till ibland.

Hur gäster från andra ställen inkvarterades vet vi inte, men antagligen hos vänner och bekanta.

När så bröllopet var över, fick allt som var lånat, bäras tillbaka och livet gick över till det normala även för ett nygift par.

Hustruns sysslor

Den unga hustrun hade inte då, som nu, något egentligt förvärvsarbete. Hon fick syssla med lite av varje, t.ex. handarbete, vävning och kanske hjälp till gamla och sjuka, innan de egna barnen kom, och de blev ju merendels många.

Man fick då helt ta hand om sina gamla föräldrar och släktingar. Ålderdomshem fanns inte i kommunen då.

Så fortgår livet på våra öar, även om mycket har förändrats.

"Sekler skall komma och sekler skall gå, släkten skall födas, bli gamla och grå."

Ingrid Börjesson och Margot Bryngelsson



Olle och Aurelia Olsson,
vigda den 4 maj 1901.



3. Begravning i början av 1900-talet

Förr i tiden var det vanligt att folk dog hemma. Alla bestyr i samband med detta fick de anhöriga, med släkt och vänners hjälp, ombesörja själva. Kistan ställdes i något kallt rum, som var fint iordninggjort med blommor och ljus. Det var vanligt att både vuxna och barn gick och "tittade" på den döde.

Bjudningsbiljett

Det var mycket att ordna med, dessa tunga dagar. När begravningsdagen var bestämd, det var alltid en söndag, skulle bjudningsbiljetter beställas och skickas ut till släkt och vänner. (När började man annonsera i tidningen?)

Förning

Dagen innan begravningen bars möbler och dylikt ut, för att få plats åt alla gästerna. Bord och bänkar fick lånas, likaså serviser, bestick och dukar. Det var helt naturligt att låna av varandra. Långbord dukades, och folk kom med "förning". Det betydde att man skickade en kaka, krans eller tårta till sorgehuset, en fin sed att hjälpa varandra med utgifterna.

Processionen

På begravningsdagen samlades man i sorgehuset och drack kaffe. Efteråt gick man dit, där kistan stod, sjöng en psalm och bad. Sedan tog man farväl av den döde, varefter locket lades på. Granris hade strötts ut från dörren och en bit ut på vägen. Kistan bars i procession till hamnen, där båten låg för avfärd till Öckerö.

Kvinnorna var svartklädda med sina typiska schaletter och karlarna var klädda i svarta cheviotkostymer. Det var alltid vemodigt att se båten tuffa ut med ett begravningsfölje.

Från Öckerö hamn bars kistan åter i procession till kyrkogården, där jordfästningen förrättades. Det var inte vanligt att jordfästa i kyrkan på den tiden.

Efter hemkomsten till Foto samlades man igen i sorgehuset. Ofta bjöds på middag eller kaffe. Man bjöd också på "begravningskarameller" (liknande julgranskarameller) i svart, och silverpapper om med ett kors på. Troligen skulle det vara ett minne av dagen och den döde.

Det måste ha varit en lång och tröttsam dag för sörjande anhöriga.

Syster Börjesson

4. Sion

Tillkomst och konsekvenser

På Fotö fanns fromma själar med djupa religiösa behov, som överallt i Bohuslän.

Enligt tillgängliga uppgifter skulle den förste frikyrkliga förkunnaren ha varit en bleckslagare från Göteborg, vid namn Olsson, år 1882. Hans besök här blev dramatiskt, då han möttes av stenkastning vid landstigningen. Men han lät inte avskräcka sig, utan gick iland för att förmedla sitt budskap.

Senare besöktes Fotö av Olle och Johan Samuelsson från Smögen, vilka förkunnade Guds ord. År 1902 började någorlunda regelbundna möten att hållas genom Hönö missionsförsamling. Det var i ett rum, som uppläts för ändamålet hos Karl Bryngelsson. Här pågick verksamheten 8-9 år. Våren 1908 lämnade August Jansson sig åt Gud. Detta hände bortom i Skagens sanddynen. Ca 3 veckor därefter kom ytterligare tre till tro på Gud.

De här första frikyrkliga människorna samlades i oeldade sjöbodar med endast ett stearinljus till belysning. Ett bostadshus inköptes år 1911 och inreddes till gudstjänstlokal. Olika predikanter från Missionsförbundet predikade Guds ord här.

En pastor Svensson kände sig en söndagsförmiddag manad att göra en inbjudan till avgörelse för Gud. Detta var år 1915, och 17 stycken ville då överlämna sina liv åt Gud. Det fanns nu en liten missionsförsamling, där regelbundna möten hölls.

År 1919 kom två evangelistsystrar till Fotö och hade möte i missionshuset och talade om dopet. Detta blev då aktuellt för tre av vännerna i missionsförsamlingen, och dessa lät döpa sig en vecka senare i Salem, Göteborg. Dessa tre var: August Jansson, Biktor Jansson och Karl Albinsson.

Nu kom det fram motsättningar mellan dem som lät döpa sig, och de som inte ville gå den vägen. Istället för att strida lämnade de förstnämnda sin gudstjänstlokal, där de haft sitt andliga hem under flera år.

Dessa fortsatte att ha bönemöten hos Hildur Abrahamsson 1921-22. År 1923 iordningställdes ett rum hos Helena Börjesson, vilket fick fungera som möteslokal till 1926. Då byggdes en ny lokal på den tomt, där den fortfarande står.



Så här såg söndagsskolan ut för cirka 50 år sedan.



Interiör av Sionförsamlingens lokal 1979.

Det var en stor dag för den lilla bönegruppen, när de fick flytta in i sin nya lokal, i vilken det också fanns en inbyggd dopgrav. Den invigdes samtidigt med lokalen, då en döptes. Detta var dock inte första dopförrättningen, som ägde rum på ön, utan den skedde den 18 juli 1922, då Josefina Krook döptes i havet.

Den 18 oktober 1930 bildades församlingen av 22 medlemmar. Till församlingens äldste och föreståndare valdes Biktor Jansson. Vidare avskildes Carl Börjesson och Oskar Johansson till äldstebröder. Pastor Josef Svenhard från Gileadförsamlingen i Göteborg hjälpte till vid församlingsbildandet.

Julen 1930 kom helt överraskande en väckelse, då många ungdomar kom och lämnade sig åt Gud. Till följd av detta hölls stora dopförrättningar. T.ex. den 18 januari 1931, då 17 stycken döptes.

En del av dessa nyomvända spelade olika instrument och inom några veckor hade församlingen en stor sångarskara.

Söndagsskolan har alltid varit en viktig gren i församlingens verksamhet och i år är det ca 53 år sedan denna verksamhet började i Sionförsamlingen. Före detta hade söndagsskola hållits här i missionsförsamlingens regi.

Sionförsamlingen har från början varit med i underhåll till en rad missionärer. Även flera från den egna församlingen har gått ut till olika länder i varierande missionärs- och biståndsarbete. De länder i vilka församlingen bedrivit verksamhet av olika slag är bl.a. Japan, Liberia, Bangladesh och Indien.

Dessutom är det flera församlingsmedlemmar, som varit och är aktiva, som predikanter och evangelister i vårt land.

Ester och Göran Albinsson



Missionsförsamlingens söndagsskola omkring år 1915.

5. Skolgång

Den första skolan började i Janne Erikssons hem, med den förste läraren i Öckerö kommun, Emil Dahlgren. Han hade skola på Fotö och Grötö. Det var då varannandagsskola.

Senare byggdes en skola där nuvarande Sion ligger, troligtvis 1880. Skolan bestod av ett rum, samt ett rum till lärarinnan, som hette Natalia Söderström.

Med tiden blev den skolan för liten och då byggdes skolan i Kilen, nuvarande Församlingshemmet. Det var år 1895. Det var fortfarande bara ett rum för alla eleverna, men nu fick lärarinnan två rum och kök.

Barnen gick 2 år i småskolan och 4 år i storskolan och fortfarande varannan dag.

Skolan började kl. 9, och på frukostrasten hade barnen smörgåsar med sig och åt i skolan. Mellan kl. 1-2 var det middagsrast. Då gick barnen hem och åt. Sedan fortsatte skolan till kl. 4. Då hade de mest läsåmnen, inga sådana saker som gymnastik, slöjd och sång.

Lärarinnan gick under benämningen "Frun" och hette Olivia Lundin. Några av hennes elever kan aldrig glömma hur fin hon var på examen, med svart klänning och en stor guldbrosch i halsen.

Flickorna fick stå upp tidigare på morgonen, de som då hade hand om eldningen, vilken de skötte två och två. De fick också städa. Pojkarna stod för intagning av bränsle, vilket de fick göra efter skolans slut. Sågningen stod en äldre man, "Fader Olle" (Olle Andersson), för.

Skurlov, då hela skolan skulle knäskuras, sammanföll med de ordinarie loven, dvs. jul-, påsk- och sommarloven. Alla barnen fick då ta med sig 50 öre var, som skulle gå till de fruar som hade detta som en bisyssla.

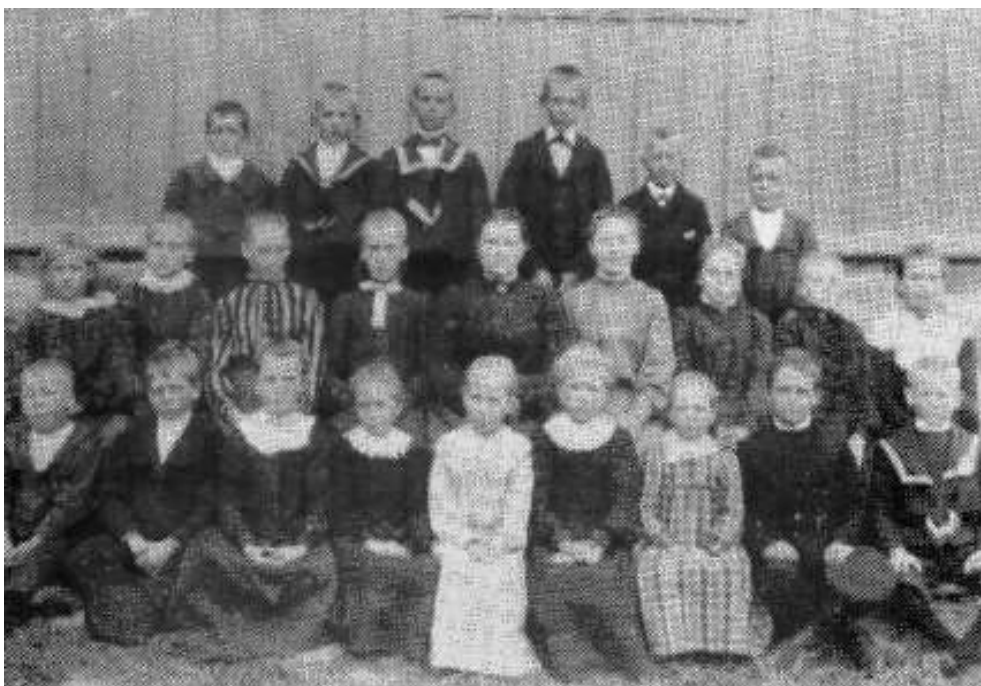
År 1922 var det dags att bygga lärarbostad. Då kom det också en småskollärarinna och en folkskollärare. Då byggdes också en skolsal till och barnen fick gå i skolan varje dag.

År 1954 byggdes den nya skolan.

Klara Karlsson



Den första ambulerande skolan på Fotö, omkring år 1894. Lärarinnan heter Natalia Söderström.



En skolklass omkring 1905. Lärarinnan heter Olivia Lundin. I första raden fr. vänster: Andren Olsson, Johan Möller, Gerda Alexandersson, Selma Mellgren, Helena Eriksson, Alva Pettersson, Gerda Olsson, James Dahlgren och James Eriksson. I andra raden: Natalia Bryngelsson, Agda Bryngelsson, Elin Olsson, Alida Johansson, lärarinnan, Sigrid Lundin, Blenda Mellgren, Eleonora Mellgren och Charlotta Dahlgren. Överst fr. vänster: Martin Abrahamson, Alek Jansson, Ernst Pettersson, Oskar Johansson, Sigfrid Nicklasson och Johan Olsson.

6. "Förbättringar på Fotö"

Ett utdrag ur Kurt Krooks uppsatsbok i 6:e klass, år 1929.

1. Förbättringar, som jag skulle vilja göra på Fotö.
Det finns många förbättringar, som jag skulle behöva göras på Fotö. Till ex elektrisk ljus. Det skulle behövas på rätt många ställen. I husen vore det bra att ha elektriskt ljus. På byggen om kvällarna också bra. I skolan skulle även vara att ha elektriskt ljus på stöden samt
2. på puffsten och på sammanhåden, belförklaringarna i skolan o. s. v. även på vägen till Annas sten, vid stenbrynen och vid övergången till Börjessons handelsbod.
Hamnen skulle också behöva förbättras. Det skulle behöva uppbyggas så det blev bättre plats för båtarna. Man skulle även behöva en ny plan för den som nu

3. Finns är för gammal och svår
rig. Totobarna behöver in-
te lägga till allsammans
för man får en del pengar
av staten. Totobarna fick
4000 kr till hjälp.

Men kafiken behöfve
förbättras. Trafik skulle betras
var dag och ordning vid vil-
ken bygga den skulle lagga
till. Om man hade latit
Laga komma hit, några

14. gånger så blev det nog
ordning.

Vagn till omnas sten
behöfde förbättras. Några barn
har på vagn till omnas sten
skulle också vara bekvämt.

Men posten skulle ändras.

Den skulle komma var dag. Bort
skulle man ha på vagnen, så
skulle postbäraren vara runt
posten. En prächtig motorbåt
skulle postbäraren ha.

5.

Om somearna är det
 inte bra ställt med badplatser-
 na. Kroken skulle behöva mull-
 sas, och en hamptin göras längst
 som vid storm flyter in på
 badplatsen är så illaluktande
 och vattnet blir inte så klart
 och rent. Vid Sundskömen är
 djupare vatten, men längst inne
 i vikens finns också lång och
 Rinken är litet stenig. Annars
 inte på sjöarna nuden är

braddigt. För dem som kan
 simma är det också bra att kulla.

Litet (fäs) försörjning här.

och var skulle också vara bra.

Planering utmed vägen t. a.

Ja, det skulle behövas förbättring
 hela varstans här på Foto.

Men så kostar det ju också
 mycket pengar att få allt
 detta. Så man kan inte få
 allt på en gång heller.

7. Post- och bankväsendet

År 1920, den 1 mars, kom första lantbrevbäraren till Fotö. Kontrakt skrevs mellan Kungl. Postverket och Karl-Gustav Dahlgren, som lantbrevbärare av andra graden, eller klass, å postlinjen Hönö Poststation - Fotö.



Karl-Gustav Dahlgren

Posten hämtades två gånger i veckan från Hönö. Dahlgren rodde med sin "dåre" från gamla hamnen till Klova. Sedan gick han till Hönö Gårda, där poststationen låg. När han var hemma igen, skulle posten utbäras. Lönen var sex kronor per vecka.

"Postkontoret" var vid köksbordet. "Medicinelådan", skor till skomakaren, köttfärs hos Berggrens, ärenden till Jonassons och "Samwells", ingick även som extraknäck.

År 1936 övertogs posten av Ivar Abrahamsson. Postgången gick ungefär i samma stil, men en motorjolle hade anskaffats, vilket underlättade. Även här var "kontoret" på köksbordet och lönen hade stigit till nio kronor. Fram till 1943 hade Ivar hand om posten. De senaste åren tog dottern Naemy över sysslan.

Nyåret 1943 var det Theodor Ottosson som började. Posten kom nu med "ångbåten" från Göteborg. I 37 år, fram till 1980, hade Ottosson med fru hand om posten. Första året bodde de i Lagras hus, sedan ett par år i Maria Mellgrens. Först när de kom i sitt nya hus blev det postlokal i källaren.

I juli 1953 blev det poststation på i Fotö. Numera är poststationen inrymd i nya lärarbostaden och det har blivit boxnummer på ön.

Banken

År 1967, den 21 april, öppnade Skandinaviska Banken en filial på Fotö, som ligger i bottenvåningen hos Per-Åke Ivarsson.

P.S. Innan posten kom till Fotö, hämtades den på Öckerö, mest på söndag, då folk var till kyrkan.

Gunnar Karlsson

Emellan Kungl. Postverket, och, samt

fiskaren Carl Gustaf Dahlgren, Fotö, Höners församling,

, å andra sidan, är nedanstående kontrakt avslutat.

Dahlgren åtager sig härmed att

å linjen Höners poststation - Fotö

två gånger i veckan, fram och åter, besörja lantbrevbäring under noggrant iakttagande av de föreskrifter, som innehållas i gällande instruktion för lantbrevbärare av andra klass.

Lantbrevbäraren å ifrågasvarande linje lyder under postkontoret i Göteborg 1.

Genom berörda postkontor tillstalles lantbrevbäraren tidtabell för lantbrevbäringens besörjande.

Skulle genom sjukdom eller annat laga förfall, som bör hos samma postkontor ofördröjligen anmälas, lantbrevbäraren hindras att fullgöra föreskriven brevbäringstur, åligger honom draga försorg därom, att brevbäringen under tiden, på hans ansvar och utan ökad kostnad för Postverket, besörjes av annan pålitlig, skrivkunnig och i övrigt lämplig person.

För vården av de försändelser och postkolli samt de Postverkets persedlar och effekter, som anförtras lantbrevbäraren, är denne Postverket ansvarig.

Ersättningen för lantbrevbäringens besörjande utgår, i ett för allt, med tre (3) kronor för varje fullbordad tur från Fotö till Höners och åter, eller med sex (6) kronor för varje hel vecka.

Belöpande ersättning utbetalas efter varje månads utgång till lantbrevbäraren genom ovanberörda postkontor.

Detta kontrakt må icke, utan Kungl. Postverkets medgivande, överlåtas på annan eller andra personer.

Skulle Dahlgren försumma fullgörandet av de genom detta kontrakt åtagna skyldigheter eller beträdas med oredlighet eller med grov vårdslöshet, onykterhet eller annan oordentlighet, skall Kungl. Generalpoststyrelsen vara berättigad att utan uppsägning genast skilja honom från kontraktet, utan rätt för honom att därefter njuta någon avlöning av postmedlen, men med skyldighet för honom att hålla Postverket skadeslöst för de utgifter, som, utöver ovan fastställda ersätt-

(Ibb.*/pd.)

1910.

ning, Postverket kan komma att vidkännas för lantbrevbärarens besörjande till utgången av det månad, på sätt här nedan omförmäles, kontraktet genom uppsägning å hans sida tidigast skulle kunna upphöra.

Detta kontrakt är avslutat att gälla från och med den 1 mars 1920 intill utgången av december månad 1920; och, om detsamma icke före september månads utgång ~~avtänmda~~ är blivit å någondera sidan uppsagt, fortfar kontraktet att vara gällande tillsvidare framgent intill slutet av kvartalet näst efter det, under vilket uppsägning därav å någondera sidan ägt rum. Dock skall, därest beslut blivit fattat om lantbrevbärarens ~~om-
förmäling eller indragning~~, kontraktet när som helst, och således även under den första kontraktstiden, kunna upphöra tre månader efter det att detsamma blivit av Kungl. Postverket uppsagt; varjämte kontraktet skall, efter Generalpoststyrelsens bestämmande, utan föregående uppsägning upphöra, om och när, i följd av järnvägsanläggning, antingen å själva postlinjen eller i dess närhet, tillfälle beredes att få ifrågasvarande post, vare sig i dess helhet eller delvis, befordrad å för trafik öppnad järnväg.

Av detta kontrakt varda två lika lydande exemplar upprättade och utväxlade.

Göteborg den 19 februari 1920.

Enligt uppdrag

Överkontrollör.

Med förestående kontrakt förklarar jag mig nöjd, och förbinder jag mig att detsamma till alla delar efterkomma.

Carl Gustaf Dahlgren
Fotö

Närvarande vittnen:

Brit Piesse
Lärarinna

Einar Holmberg

Lantbrevbärarkontrakt mellan kungliga Postverket, å ene, och fiskaren Carl Gustaf Dahlgren, Fotö, Öckerö församling.

8. Brödbak

Så långt tillbaka man kan minnas och hört berättas, har det förekommit tunnbrödsbak i Bohuslän och inte minst på öarna i Öckerö socken. Man har bakat både hårt vete- och rågbröd på samma sätt, i en stor öppen ugn, med plats för veden på ena sidan om plåten. Plåten var en stor, ca. 2 cm tjock, järnplåt med plats för 2 st. kakor ca. 33-35 cm i diameter. Det fordrades mycket värme för att brödet skulle jäsa (få hôv). För att inte behöva elda varmt så ofta, bakade man stora jättebak.

Ibland, rätt ofta, satte man degen (knôdde) på kvällen. Degen fick jäsa 1-2 timmar. Sedan var det dags att "göra ämne" och "bre". Man kunde baka upp till 100 kg mjöl på en natt. Att "göra ämne" var att ta upp en ganska stor degklump ur det stora tråget. Man fick knåda och ältä denna för hand, och forma små bullar, runda och släta. Ca 3 hg degvikt gick åt till tunnbröd.

Sedan skulle dessa, när de jäst något, "bres", kavlas ut med en rund kavel (kjevle) och sedan naggas med ett "stappekjevle". Det skulle göras på ett speciellt sätt: först en gång rakt över och sedan en gång lite snett över, för att ett fint stjärnmönster skulle bildas. Så tog man upp kakorna på en "fjöl" och satte dem att jäsa på brödtäcken. De var vävda särskilt för det ändamålet. I varje hem fanns många sådana täcken, för de skulle vara varma och torra mellan varje omgång.

När man hade satt fullt på ett täcke, ca. 8 kakor, lade man på ett nytt täcke med ytterligare 8. Det tog mycket plats att sätta av så många kakor, så man måste använda sängar och bord så långt det gick, för att få plats med allt. När de första kakorna hade lagom "hôv", så bakade man dem. Då blev det ju plats till andra. Så höll man på hela tiden. Innan man började "bre" fick man "elda upp ugnen", så den var riktigt varm när de första kakorna var färdiga att bakas.

Som vanligt på den tiden var man tillsammans och hjälpte varandra. Särskilt vid sådana storbak måste man ju vara flera stycken, minst tre. En skulle göra "ämne", en skulle "bre" och en skulle sköta ugnen.

Ett sådant nattbak var naturligtvis väldigt jobbigt, men man gjorde så för att spara värme och för att få arbeta ostört av barn och gubbar. Det fanns också några tanter som hjälpte folk att baka och tvätta, för att tjäna några kronor.



Krooks källare (Berndtsons).



Krooks kök.

Jag skulle vilja nämna min svärmor, Jenny Börjesson, som blev änka vid 37 år, med två pojkar, utan barnbidrag eller socialhjälp av något slag. Också en annan tant, Matilda Olsson, blev änka vid 30 år med en son. Det fanns några fler, men dessa två var ofta med och hjälpte folk med storbak och tvätt. För ett sådant nattbak fick de 2 kronor samt en mjuk kaka.

Det förekom även bak på dagarna, men då i något mindre skala, på 50 eller 30 kg mjöl ungefär.

På 1925- eller 1930-talet var det också några fruar som började baka sådant bröd och sälja. Då hade ekonomin blivit något bättre bland fiskarbefolkningen, så att man hade råd att köpa ett par kakor ibland. De var färska och mjuka, och litet tjockare då. 3,5 hg degvikt kostade 35 öre, 4 hg degvikt kostade 50 öre. Det var jättegott bröd och sommargästernas stora förtjusning. Det var mest på sommaren som det bakades och såldes sådant bröd.

Dessa bagerskor var:

- Maria Mellgren
- Josefina Krook
- Karolina Andersson
- Helena Eriksson

Innan man bakade tunnbrödet i ugnen, vändes det, "stappades" med en vanlig brödnagg (stapp). Sedan vändes det tillbaka, och stappades på översidan, innan det sattes av inne i ugnen.

Två kakor bakades samtidigt. Man fick ha ett s.k. brödrä. Det var ett långt skaft med en tunn plåt, 20x30 cm i ena änden. Man skulle vrida på kakorna inne i ugnen, så de fick lagom färg runt om. Lågan kom ju bara från ena sidan, men den gick över valvet, så att hela ugnen blev varm.

Man tog med ett runt mått hål i mitten på tunnbrödet. Sedan torkades och hängdes brödet upp på trästänger på vinden. Till jul bakades det lite tjockare bröd. För att bevara brödet mjukt, inlindades det i bröd täcken och förvarades i källaren, dels i träbaljor och dels i tvättgrytan.

Det fanns då tre olika sorters vetemjöl: Bäst patent, Alexandra-mjöl och Svenskt vete. Alexandra-mjölet var det mest använda. Bäst patent användes i regel bara som matmjöl, och till att bre ut kakorna med. Det var ju ett par öre dyrare än de andra mjölsorterna. Priset var cirka 30 öre kilot.

Strösocker kostade 42 öre och jästen 15 öre per hg. Rågbrödet var merendels hälften råg och hälften vete, lite fett men utan socker. Ett mycket hälsosamt, nyttigt och gott bröd.

Till jul bakades också vörtbröd eller sirapsbröd, som det också kallades. Då knådde man med svagdricka, lite sirap och kryddor i degen: malen kanel, nejlikor, kokta och hackade pomeransskal. De här brödsorterna bakas fortfarande ungefär som förr och är mycket omtyckta.

Recept till tunt vetebröd

10 kg vetemjöl

1 kg socker

½ kg margarin eller flott efter grisen

2 hg jäst

till rågbröd inget socker

Vattnet mättes inte, utan man tog allt eftersom mjölet krävde. Degen fick vara ganska fast, eftersom den skulle arbetas för hand.

Ingrid Börjesson

9. Kvinnans arbete och sysslor förr

Allt sedan urminnes tid har kvinnorna tyckt om att arbeta med sina händer. Det har blivit ett uttryck både för skaparglädje och för nödvändigt vardagsbehov.

Redan i Ordspråksboken läser vi om kvinnornas iver och kunnighet i handarbete: *"Sköna täcken gör hon åt sig, och bälten avyttrar hon till krämaren."* Likaså: *"För snötiden fruktar hon intet, ty hela hennes hus har kläder av scharlakan."*

Detta är verkligen ett inneboende behov hos många kvinnor. Sedan förvärvsarbetet för kvinnorna satte in på allvar, kan det ju inte bli på samma sätt. Tiden räcker ju inte till för allt.

Backefisket

Förr i tiden fick kvinnorna i våra kustsamhällen hjälpa till mycket när det gällde fisket. Ett fiske som krävde speciellt mycken kvinnokraft var backefisket (långrev). Då fick kvinnorna "ägna" och "splitta".

Backor bestod av en lina, litet grövre, på vilken tunnare linor, känsor, var fästade, ungefär 40 cm, med 1,2 meters mellanrum. I änden på dessa känsor fanns en krok. Den agnades med musslor, vanliga blåmusslor.

Gubbar som hade slutat att vara ute på sjön, fick sköta om att "ta skal", hämta musslor, ute på "bankarna". De delade, "skente" dessa, och sedan var det kvinnornas tur att ta vid. Musslorna sattes på krokarna och linan lades i en åtta på backetråget. Så lades krokarna i rader på träget, den ena vid den andra, omkring 1000 krokar på varje tråg.

När det gällde att "ägna" och "splitta", fick det många gånger göras hemma i köket. Där var det gott och varmt, och då kunde man ju samtidigt se till barn och hem.

Man kan tänka sig hur det såg ut, med en balja med musslor, som vattnet rann ur, och så "agnetträget" och övriga grejer som hörde till. Detta har jag hört, fick ibland göras på lördagar. Det skulle vara färdigt att sättas ut på måndag morgon.

När detta var gjort måste köket städas på lördag eftermiddag. Man fick inte ha stora pretentioner på ledighet och bekvämlighet.

En del fiskelag hade sjöbodar med en liten vedkamin. Då fick kvinnorna gå ner, kanske kl. 5 på morgonen, och elda i kaminen. Sedan fick de sätta sig

att "splitta" förra dagens backer eller ägna, ifall man hunnit "splitta" på kvällen.

Sedan trålfisket och annat storfiske började, har detta arbete för kvinnornas del försvunnit.

Vävning

Det var också ett annat arbete, som sysselsatte kvinnorna, nämligen vävning. Nästan allt i tyg skulle vävas hemma. Lakan och örngottsväv, tyg till männens skjortor och underkläder och handdukar. Ja, nästan allt skulle vävas.

Det var ett enormt arbete. Väven skulle sättas upp, och allt förarbete med varpning, solvning och trädning av skeden m.m. skulle göras, innan vävningen kunde påbörjas. Vävning har ju blivit väldigt aktuellt även i vår tid.

Man vävde även täcken, s.k. ull täcken. Allt togs vara på av stickat, utslitet ylle. Det kallades "raffel". Det lämnades till något spinneri, där det kardades upp. Inte en utsliten strumpfot fick slängas. Så fick man det tillbaka som garn, uppblandat med lite ny ull, och av detta vävdes brödtäcken och filter.

Även mattvävningen var en väldigt stor sak. Det fanns ju varken linoleum- eller plastmattor, utan hela golvet i köket var täckt med trasmattor. I rummen hade man lite mellanrum mellan mattorna, men det skulle mycket till av både trasor och arbete.

Stickning

Man fick också karda, spinna och sticka. Ull fanns att få på ön då. En del hade får. Dessa gick på somrarna på bete ute på holmarna. Där var nog ganska bra bete för får, i bergskrevor och de små dalgångarna.

Det var mest strumpor, sockar och vantar som måste stickas. För att få vantarna riktigt varma och vattenavstötande, kardade man in hår. Då hade ju alla kvinnorna långt hår, och varje dag kammades av en del. Detta rullades upp på fingret till en litet "duska". Dessa togs noga vara på i en påse och användes att karda in i ullen. Sedan spanns detta och det blev jättevarma vantar och sockar av det garnet.

Till strumpor åt både män och barn användes "köpegarn". Det fanns både grått och svart garn av god kvalitet, 6 trådar, 5 trådar och 4 trådar. Pojkarna använde ju inte på den tiden jeans eller långbyxor. Det var först till konfirmationen som de fick långbyxor. Det var ett väldigt drygt arbete att sticka dessa långa strumpor. De måste ju gå en bra bit ovanför knät. Sedan slets ju knäna ut väldigt fort och då fick man sticka in nya knän. Det blev liksom en stor stickad lapp.

Virkning

Också virkning var ett stort handarbete då. Det virkades, liksom nu, stora sängöverkast, borddukar och filter. För att inte tala om alla vackra, breda lakanspetsar, som var så underbart vackra och välvirkade. Det finns hem, där sådana spetsar och dukar finns kvar sedan sekelskiftet. Många av dessa virkmönster kommer tillbaka och virkas fortfarande av virkintresserade damer.

Broderi

Ett annat handarbete som också förekom var broderi. Det fanns väldigt mycket både kulört och vitt broderi. Märkning, "namning", på handdukar och sänglinne var i många fall rena konstbroderiet.

Korsstyggn förekom mycket, men även plattsöm och stjälkstyggn. Så var det hardanger, som var väldigt populärt och som fortfarande sys mycket. Engelskt broderi till dukar och även till mönster på lakan var vanligt. Det utfördes så fantastiskt fint, så det är en fröjd för ögat. Venetianskt broderi var även vanligt. Konturerna syddes med langettsöm och så klipptes tyget ut emellan och mönstret framträdde så fint.

Att tiden kunde räcka till så mycket, berodde väl på att man inte städade bort så mycket tid, och att man inte, som nu, bakade en massa olika kaffebröd och kakor. Man åt sitt storbaksbröd och till söndag kanske man köpte en påse skorpor och en vetekrans.

Eftersom man inte hade råd att värma upp hela våningen, bodde de flesta i bara ett rum och kök. Städningen gick ju då ganska snabbt, trots att alla mattor skulle ut och skakas. Dammsugare var helt okänt, om det ens fanns.

Mattrasor

När det gällde vävning förekom det också att kvinnorna vävde mattor mot betalning. Då fick de trasorna i säckar. Det var kläder av alla slag både likt och olik och smutsigt många gånger.

De kanske erbjöds att få klippa trasor, men det ville de inte ha för folk i allmänhet visste inte hur man skulle klippa trasor riktigt. De klippte både över sömmar och fällar och klippte allting lika brett. Men tunt tyg måste ju klippas bredare än tjockt för att det skulle fylla lika mycket i väven.

För dessa väldigt fint vävda mattor betalades 75 öre alnen (60 cm). Då innebar det uppsättning av väven, klippning och vävning, kanske ibland tvättning av trasorna också.

Tiderna har ju förändrats men det var verkligen grymt att kvinnoarbete betalades så dåligt.

Sedan förekom annat handarbete också mot betalning. Affärsbiträdena t.ex. hade fullt upp att på lediga stunder sy Hardanger och brodera, för det var långt mellan kunderna (ibland) och ingen tid fick (ju) slösas bort. Hur mycket betalt de fick är kanske ingen som vet men inte var det mycket.

Ingrid Börjesson



Vävtställning. Övre raden: Aina Mellgren, Maja Mellgren, Rosa Ivarsson, Gertrud Gustavsson, Dana Larsson, Birgit Knutsson, Sara Berndtson och Ingrid Johansson. Nedre raden: Stansi Larsson, Selma Andersson, lärarinnan Nancy Andersson, Fina Krook och Selma Johansson.

10. Storstädning

När våren kom skulle det storstädas!

Först städade man grundligt i källaren. Golven skurades och täcktes med trasmattor (hela golvet) för värmens skull. Spisen och tvättgrytan skurades också. Locket vände man på. Sedan lades tidningar på. Dessa köptes i affären för 25 öre. Göteborgstrakten var den enda tidning vi hade. Den utkom en gång i veckan. Fönsternischerna pryddes med grönt och blommor.

När allt var klart flyttade vi ner i källaren med porslin, kokkärl och allt som hörde till köket. Vilken stor dag!

Nu skulle vinden iordningställas för sommaren. Alla sängkläder skulle vädras och piskas för att sedan tas upp på den renskurade vinden. Alla som kunde, fick hjälpa till med detta.

Sedan kom turen till mellanvåningen. Där städades också grundligt, för att stå orört hela sommaren. Alla krukväxter flyttades till verandan, som nu hade hunnit bli varm. Rullgardinerna rullades ner nästan helt, för den brännande sommarsolen.

När sedan hösten kom flyttade vi upp från källaren och ner från vinden. Alla sängkläder vädrades igen, innan de skulle användas för vintern i mellanvåningen.

Sedan var det mellanvåningen som skulle rengöras. Då började vi med taket. Det behövdes minsann! Hela vintern eldades i spisen med kol eller briketter, för värmens skull, men också för matlagning. Allt kunde ju inte kokas på spritkök. Då taket var tvättat kanske vi också behövde tapetsera.

Linoleummattan tvättades noga. Sedan skulle den fernissas. Vad det luktade gott, rent och friskt!

Vita, stärkta trådgardiner var nog det vanligaste både i kök och rum.

Eva Berndtsson och Dagmar Gustavsson

11. Att tvätta förr

Att tvätta förr i tiden var ett hårt slit. För att spara på tvätten, var det långt mellan ombytena. Kläderna var ofta av grovt tyg och mycket hårdtvättade. Tvätten samlades hela vintern. Anledningen till detta var att vattnet frös och var mycket kallt. Det var också dåliga torkmöjligheter. Så när våren kom var det stora högar tvätt.

Första dagen lades tvätten i blöt i stora ekbaljor. Det var långt att bära vatten.

Andra dagen eldades under tvättgrytan och alla kläder såpades noga, och kokades. Sedan drogs de upp i ekbaljorna igen och het såplut slogs på. Det överbreddes noga och fick stå till nästa dag. Då var det lagom varmt att skrubba och gnida tvätten. Ofta skinnflåddes händerna under detta arbete.

Ofta tröt vattnet, och sköljningen fick göras i sjön. Tvätten bars ner i speciella korgar, som kallades "böstekörg". Sedan sköljdes och vreds tvätten i färskvatten en gång, för att få ut saltet.

Innan streckens tid, breddes tvätten på "torna", buskar, för att torka. Det var nog inte mycket kvar av veckan när tvätten låg struken i lådorna.

De flesta stugor hade ingen källare, utan tvättbodar. Eller också stod man ute och tvättade.

Detta var om vittvätt. Sedan tillkom "randigt", och blåkläder och strumpor. Luten från vittvädden togs tillvara och användes till detta. Blåkläder skurades ute på berget.

Därefter skulle trasmattorna skuras, och de var många på den tiden. De låg tätt på golvet för värmens skull. Mattorna skurades alltid i sjön. Det var bestämda "skurbrattar", som kvinnorna sida vid sida skurade på. Vid den tiden fick de unga flickorna tidigt börja hjälpa till med sysslorna.

När Henko till blötläggning och Persil att koka i, kom i marknaden blev det en stor hjälp i tvättandet.

Syster Börjesson

12. Vatten, sopor och latriner

Vatten och avlopp fanns inte inne i husen förr. Allt vatten fick man bära in. En spann stod alltid vid spisen.

Spannen med slask i stod ute i farstun. Den blev alltid fort full. Vi tömde den ute i trädgården någonstans.

Torrt skräp, burkar m.m. slängdes på dyngan som låg uppe i bergen.

Spannen från dasset grävdes långt ner i jorden. I andra fall bars den upp i bergen. Det förekom också att den tömdes i sjön, vilket var praktiskt. Då sköljde man spannen i sjön också.

Att klä spannen med tidningar var också ett bra sätt att hålla spannen ren.



Jonne och Lagras hus, ett av de äldsta husen på ön.

13. Eldning på Fotö i början av 1900-talet

Uppvärmning av husen förr upptog en stor del av människornas vardag. Spisen i köket var den viktigaste värmekällan. Där kokades maten och bakades bröd, på samma gång som den värmdes upp.

Ved till spisen fick man från drivved. Det var mest de äldre männen, som rodde ut och letade vrak på holmarna. De sågade och högg den till ved. Man tog också upp torv på fuktiga mossar och i dammar. Torven torkades till bränsle. T.o.m. kospillning togs till vara. Inget brännbart fick förfaras.

För att spara på värmen stängdes alla rum och utrymmen som inte var absolut nödvändiga. Många bodde och sov i köket.

Efter hand som folk fick det bättre ekonomiskt, blev det kakelugnar och kaminer i husen. På hösten köptes kol, koks och ved i Sannegårdshamnen i Göteborg. Det var ett slit att bära upp vinterbränslet. Till många hus fanns inga vägar.

Omkring 1940 började man sätta in värmeledning och det var ju ett stort framsteg.

Syster Börjesson



Ernst Pettersson eldar i spisen.



Ett stycke vrak till sågboden.



August sågar.

14. Husdjur på 1930-talet

På 1930-talet fanns på Fotö 7 st. mjölkkor, vilka sommartid gick lösa i utmarkerna, t.ex. Tån och Ursholmen. När korna befann sig på Ursholmen behövde man låna båt, ty korna skulle mjölkas två gånger om dagen. Det var jobbigt.

Vintertid gick det inte att föda en ko på den magra gröda som fanns på Fotö. Då inhyrdes ungefär hälften av korna hos Hans i Hästevik för vinterförvaring. De som hade sina kor kvar över vintern, köpte sitt hö från Asperö och Brännö.

Hushållsgrisar, till ca. 10 hushåll, inköptes på maj- eller junimarknaden vid Göteborgs slakthus, till ett pris av ca 30 kr per styck. De slaktades under första hälften av oktober, innan kylan kom, ty svinhusen var kalla och dragiga. Slaktvikten 80-130 kg.

Fårägare fanns bara en på 1930-talet, nämligen Karl Bernhardsson, men det hade funnits fler tidigare.

Höns ägde ett 10- till 15-tal hushåll, men äggen såldes sällan, ty besättningsarna var små.

Mjölk däremot såldes för 20 öre litern.

Carl-Johan Zackrisson

15. Affärerna på Fotö

Den första affär någon nu levande på Fotö känner till, var i ett hus som stod där nuvarande Erik Bryngelssons hus står. Ägaren hette Karl Olsson, kallad "Vingakalle". Det var någon gång på slutet av 1800-talet.

Nästa affär låg bredvid nuvarande Åke Carlssons hus. Det var ett hus som innehavaren av affären själv bodde i. Dina var ägarinnans namn. Hon var änka.

Ungefär 1902 hade en Hellberg från Hönö affären på Sundholmen, sedermera Carl Börjessons affär.

Ca år 1905-10, förestods affären på Sundholmen av Albert Linus Börjesson. Den ägdes av en andelsförening eller ett handelsbolag, bestående av Fotöbor.

Ca 1910 hade Lilleman Magnusson en affär i en röd bod som låg vid gamla hamnen. Senare övertogs och drevs den av August Jansson, 1916-18.

Maria Mellgren hade också en affär hemma hos sig i f.d. Fischers hus. Detta var en av de tre affärer, som fanns samtidigt på Fotö.

Ca 1928-49 hade Albert Johansson affär i en vit bod vid gamla hamnen.

Åren 1925-45 hade Lars och Carolene affär i sin källare. De byggde en ny affär bredvid sitt hus 1945. Affären köptes av Sigurd Albinsson 1949.

År 1946 byggde också Carl och Helena Börjesson en ny affär, där den fortfarande ligger. Den ägdes av flera personer senare: först Aron Bernhards-son ca 1950, sedan Alice och Konrad Schiller 1956-83. För närvarande, från den 5 april 1983, ägs den av Kireit Patel.

Varorna kom till Fotö först med båtar som var i Göteborg och sålde fisk. De första som ägde affär på Fotö åkte själva med dessa båtar till Göteborg och inhandlade varorna till affärerna.

Senare fraktades varorna med en mindre båt, som kom från Hönö. Med den kunde även folk, som ville in till Göteborg, följa med. Därefter följde flera båtar, som fraktade varor, t.ex. Björn, Strömstad och Hönö.

Socker, mjöl och kaffe kom i tygsäckar av bomull. Bitsocker kom i lådor. Mjöl och strösocker vägdes upp i en kilos påsar, bitsocker även i ½ kilos. Dessa varor sattes upp i hyllorna. Kaffet maldes för hand i affären och

såldes i särskilda kaffepåsar. Kli och majs kom också i lårar och såldes, som hönsmat.

Mjölken kom i stora mjölkflaskor av plåt, som rymde 50 liter. Man mätte upp mjölken med ett 1 liters mått med ett långt handtag. Den slogs i mjölk-kärl, som kunden själv hade med sig. En särskild båt kom med mjölken tre gånger i veckan. Mjölken fick beställas i förväg av kunderna på speciella mjölklistor och levererades på tisdagar och fredagar.

Skorpor och småbröd såldes styckvis. Kransar och kransekakor såldes mest på fredagar och lördagar.

Tyger, garner och lakansväv såldes mycket.

Olja och smörja såldes till båtarna. Fotogen och sprit såldes till hushållen, fotogenen hämtades av kunden i särskilda fotogenkannor. Tjära kom på fat och såldes i affären.

Sirap och såpa vägdes också upp och såldes i medhavt kärl, resp. papper.

Träskor och flädermuslyktor hängde i taket på lagret och såldes mycket, likaså gummiskor. Porslin, presentartiklar och serviser fanns i ett särskilt hörn i affären.

Öppettider

Öppettider: kl. 8.00-19.00, även lördagar. Det var inga middagsraster, då man stängde affären. Man byttes i stället om och gick hem och åt lite mat. Först omkring 1946-47 började man med en timmas middagsrast.

Betalningssätt

Betalningssättet: Det var vanligt med kredit. När sedan båtarna gjorde räkning, kom de som kunde och betalade.

Flera av kunderna ville inte ha sin kredit i någon bok, utan satte upp sin skuld på mjölklistan och betalade, när de hämtade sin mjölk. En del kunder samlade sin skuld för veckan och betalade på lördagen.

Emballage

Emballaget: Till affärerna kom varorna i tygsäckar, lådor, fat och flaskor. Kunderna köpte i papperspåsar och medhavda kärl. Gott köptes i pappersstrutar. Gamla tidningar fanns att köpa i affären, och köptes för 25 öre per ½ kg. Dessa användes till olika ändamål i hemmet.



Interiör från andelsföreningen 1910. Fr. v.: Charlotta Dahlgren, Berta Eriksson och Albert Börjesson.



Exteriör i dag.



Affärsinnehavare Aron Bernhardsson med Fotös första lastmotorcykel.

16. Badplatser

Omkring 1912-30 var det allmän badplats i "krogen", numera fotbollsplan. Badet låg just där isbanan finns. Det var långgrund och ca 50 meter ut låg en sten som kallades "dygesten". Från den hoppade och dök barnen gärna. Mammorna var med ibland och då satt vi på Korsviksbacken, som då också tjänstgjorde som fotbollsplan.

Fiskarfruarna ägde då inte någon baddräkt, utan använde vita lakan, som man virade om sig. Man vadade ut och doppade sig, för att sedan byta till torrt lakan när man kom upp.

Sundholmen var också allmän badplats. Någon gång mellan 1920 och 1930 byggdes trampolin och badbrygga. Då började också badgäster hyra sommarbostad på Fotö. Sedan kom Viviviken¹ att bli barnens bästa badplats.

År 1947 ordnade Röda Korskretsen på Fotö ...

År 1952 kom badbryggan och då började simundervisning

År 1953 byggdes hopptornet

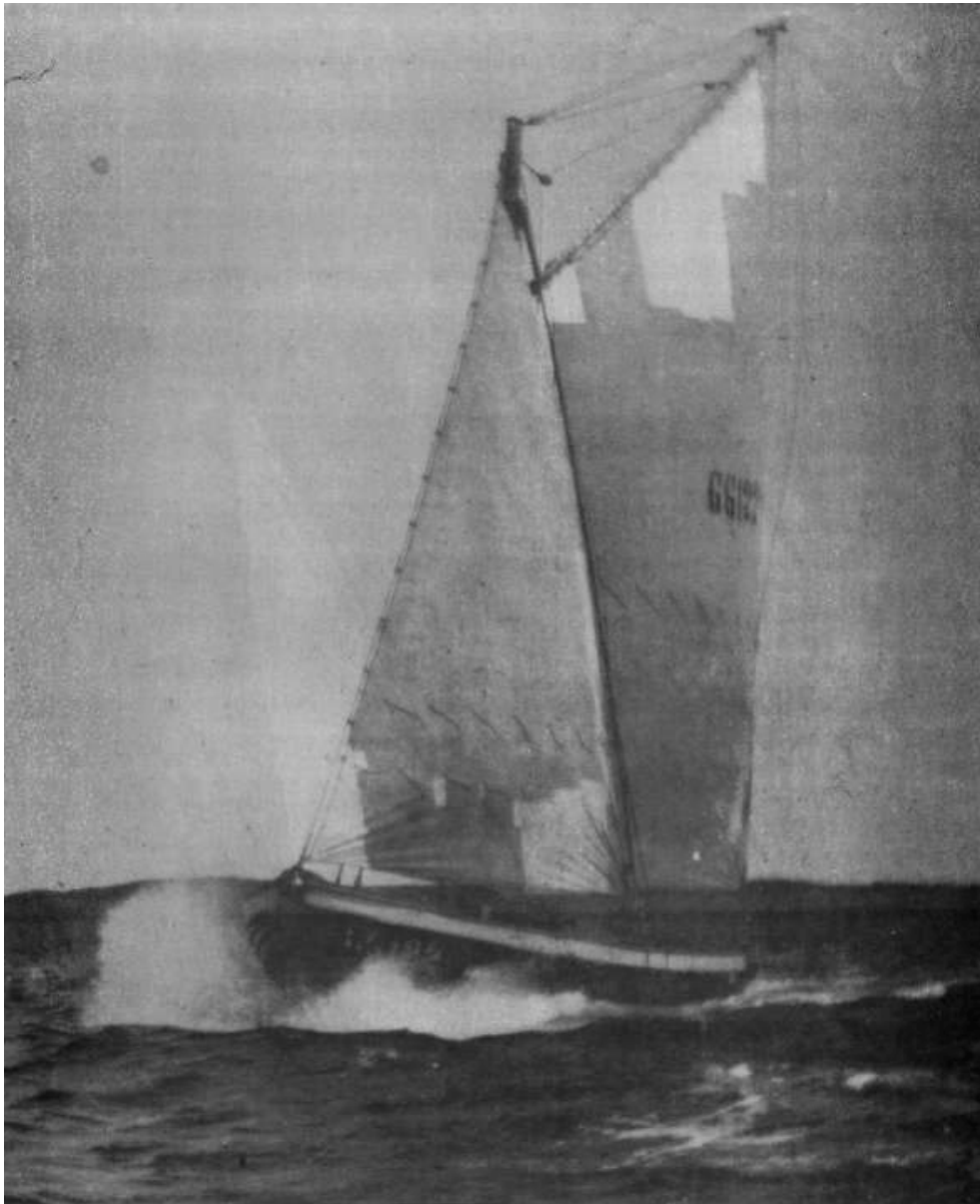
Ingegerd Johansson



"Vattenfest" på Sundholmen år 1930 i samband med en stor internationell kappsegling för 6 m R-yachts i Långedrag.

¹ Heter egentligen "Vi-viken".

II. FISKET PÅ FOTÖ



GG 122 Fursten

1. Båtar på Fotö 1895-1910

GG 121 Thule

Ägare: Janne Eriksson

GG 122 Fursten

Ägare: Krook och Jonne

GG 123 Torsten (Kasper)

Ägare: "Store Johan"

GG 124 Fidelle

Ägare: "Gobbe Lars"

GG 125 Duvan

Ägare: "Brätte Lars" och Johan Zackrisson

GG 126 Bröderna

Ägare: Mellgren och August Andersson

1897

Detta år fanns det på Fotö:

6 storsjöfiskebåtar, varav 3 även till drivgarn.

3 sillgarnsbåtar med vardera 18 sättgarn.

1 vadlag med 1 stor sillvad.

1913

Detta år fanns det på Fotö:

6 motortrålare (i hela Bohuslän 87 motortrålare sammanlagt).

2. Båtar i Fotö hamn 1924

GG 338 Örnen

GG 342 Ejdern

GG 360 Thule

GG 392 Vågen

GG 451 Ring

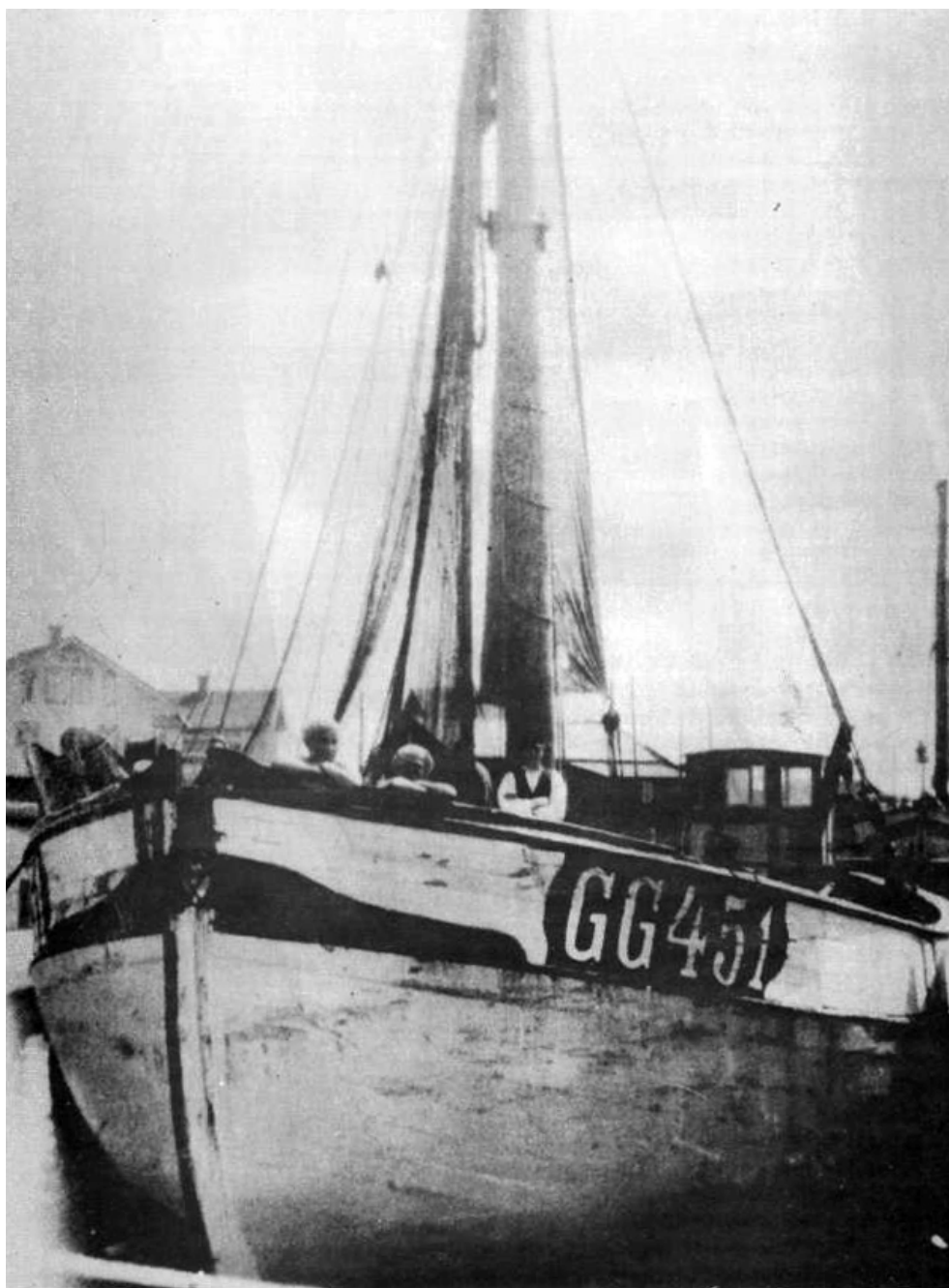
GG 562 Fursten

GG 872 Elma

GG 856 Eros

GG 889 Trygger

GG 9 Göta



GG 451 Ring I

Båtarna "Ring"

Min pappa Elis Johansson och hans två bröder, Albert och Oskar Johansson, beställde år 1910 en båt vid Ringens varv i Marstrand. Båten var 48 fot mellan stävarna och utrustades med en 22 hästkrafters motor av märket Avans.

År 1918 dog min far, men vår familj fick behålla båtdelen tills jag började fiska 1923. År 1926 fick jag köpa vår del. Jag var då 18 år.

År 1930 beställde vi en ny båt på J. W. Bergs Varv på Hälsö. Båten var 53 fot lång och utrustades med en 75 hästkrafters Bolinder motor. Priset var 30 000 kr.

Besättningen utgjordes förutom av mig och min farbror Oskar Johansson, av Johan Zakrisson, Karl Bryngelson och min bror Gottfrid Johansson.

Båda dessa båtar hade namnet "Ring".

Eskil Johansson



GG 143 Ring II välkomnas hem.

3. Båtar i Fotö hamn från 1928 till 1934

1928

GG 105 Viola

ägare:

Bertil Johansson
Valfrid Olsson
Gunnar Gustavsson

1929

GG 109 Vivan

ägare:

Knut Bryngelsson
Georg Bryngelsson
Erik Bryngelsson

1929

GG 130 Vikingen

ägare:

Emil Olsson
Pontus Olsson
Arnt Olsson
Helge Olsson

1930

GG 143 Ring

se separat text

1932

GG 221 Örnen

ägare:

Emil Börjesson
Elon Börjesson
Gunnar Börjesson

1932

GG 218 Västfjord

ägare:

Gustav Larsson
Gunnar Gustavsson
David Gustavsson

1933

GG 268 Sjöfågel

ägare:

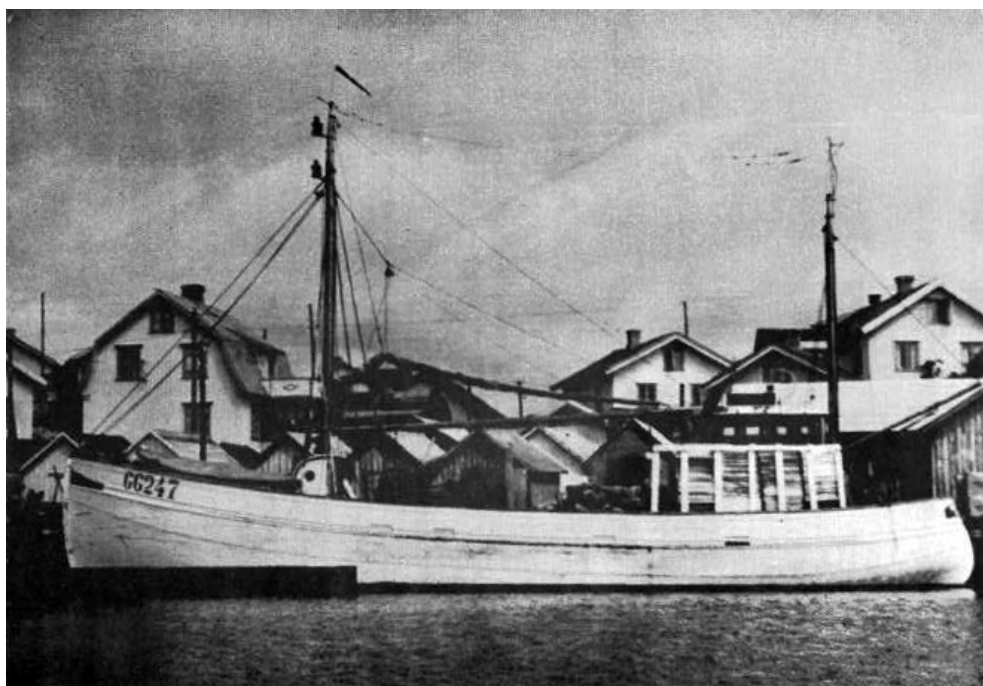
Bertil Johansson
John Karlsson

1933

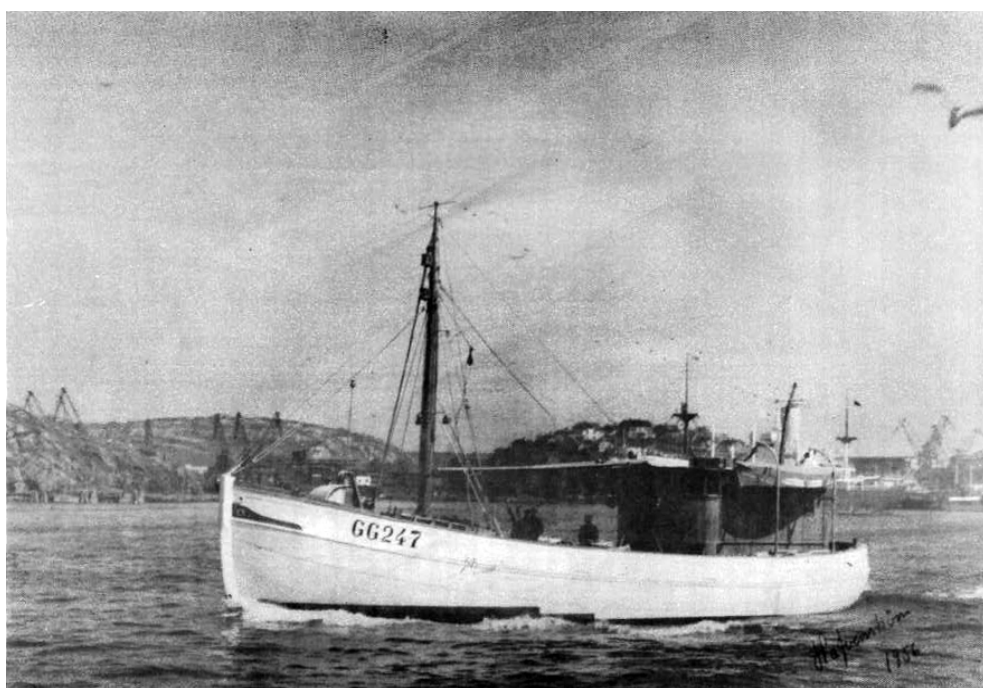
GG 274 Nordstjernen

ägare:

Sigurd Albinsson
Viktor Albinsson
Stig Albinsson



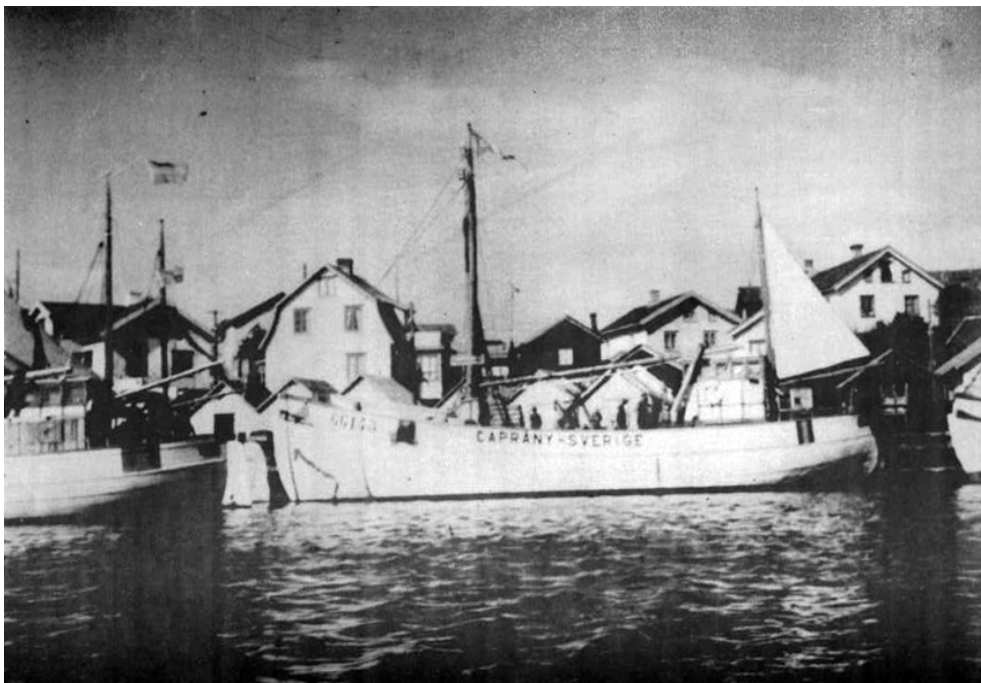
GG 247 Västervik, skeppare Eskil Johansson.



GG 247 Hermon I i älven (Sannegårdshamnen).



GG 247 Hermon II, ny båt i järn.



Caprany. Fotot visar exempel på hur svenska båtar utrustades under andra världskriget. Lägg särskilt märke till de målade svenska flaggorna på relingen, med båtens namn emellan.

1933

GG 277 Ransy

ägare:

Ernst Corneliusson
Einar Corneliusson

1933

GG 284 Sländan

ägare:

Helge Olsson
Arnt Olsson
Emil Olsson
Andrén Olsson

1934

GG 309 Gullmarn

ägare:

Anders Andersson
August Karlsson

1934

GG 329 Signora

ägare:

Tage Ivarsson
Åke Ivarsson
Frans Ivarsson

Midsommar i Fotö hamn. Fr. v.: "gamla" Örnen GG 338, byggd 1907 och ägd av Emil, Birger och Albert Börjesson. Fursten GG 562, byggd 1912 och ägd av Gustav Larsson, samt Karl och Amandus Bernardsson. Framåt GG 47 köpt från Mollösund 1926. Ägare Biktör Jansson och Ernst Pettersson.

4. GG 309 Gullmarns historia

Gullmarns tillkomst

I november 1933 tog August Karlsson och Anders Andersson (Båtsvik) kontakt med Berg & Johanssons mekaniska verkstad, Hönö, för eventuell beställning av en fiskebåt.

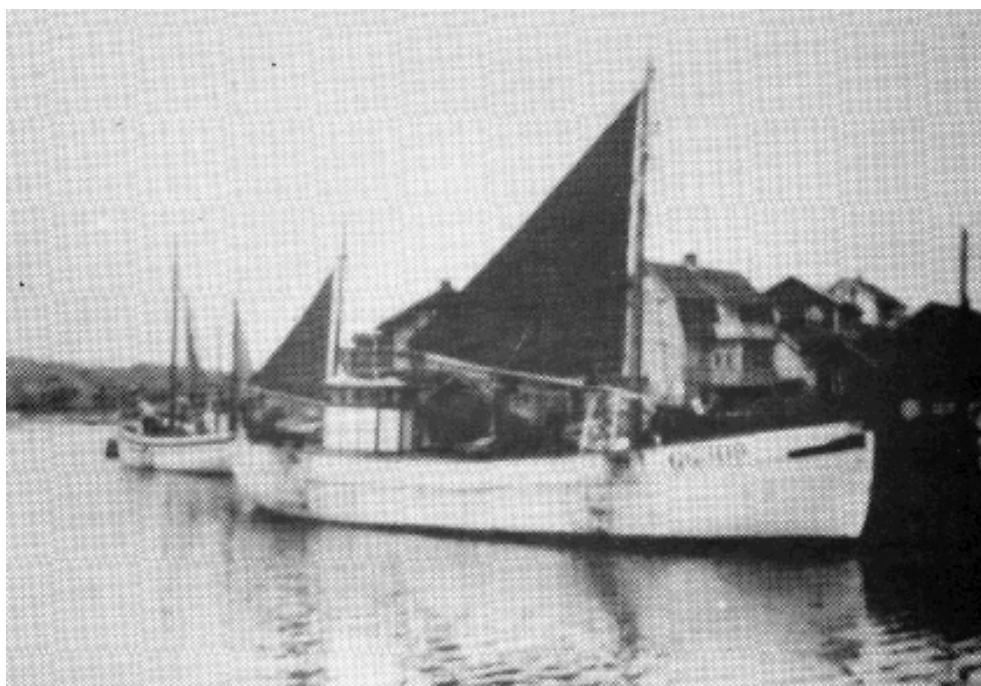
Skrov och motor

Den 25 november skrevs kontrakt, dels med Bröderna Olssons Båtbyggeri i Skredsvik, för byggande av ett skrov med tillbehör, och dels med Berg & Johanssons mekaniska verkstad, för leverans och insättning av motor m.m.

Båten fick namnet "Gullmarn" då den sjösattes, lite försenad.

Beställarna fick hjälp av Karl Bernhardsson och hans son Aron, som med sin båt GG 889 Trygger bogserade Gullmarn från Skredsvik till Fotö. Oljebåten Björn bogserade från Fotö till Göteborg, där motorn lyftes ombord, och vidare till Bergs på Hönö, där motorn skulle inmonteras.

Det tog sju veckor innan Gullmarn var färdig från Hönö, och provkördes. Beställarna hade hela tiden hjälpt till med detta arbete.



Gullmarn GG 309 i hemmahamn.

Riggning

Riggningen utfördes hos Hasses Segelmakeri i Göteborg. Två trålar hade August och Anders själva tillverkat.

Redskap

Redskapen levererades av Gustav Larsson, Fotö, och Janne Simonsson, Öckerö.

Betalning skedde, dels med handpenning vid kontraktens undertecknande, och dels med ett fiskerilån. Resterande belopp betalades med växlar.

Registreringsnumret blev 7952 Gullmarn och tullnumret GG 309 Gullmarn.

Båten försäkrades i Öckerö Sockens Båtförsäkringsbolag. Gullmarn hade hittills kostat ca fyrtiotvåusen kronor.

Första fiskeresan

I mitten av april 1934 gjordes första fiskeresan och besättningen bestod då av följande mannar: August Karlsson och Anders Andersson (Båtsvik), Karl Karlsson (far till August), Johannes Andersson (far till Anders), Knut Andersson (morbror till August och farbror till Anders), samt Gösta Andersson (broder till Anders). Fisket bedrevs i Kattegatt, Skagerack och östra Nordsjön fram till krigsutbrottet.

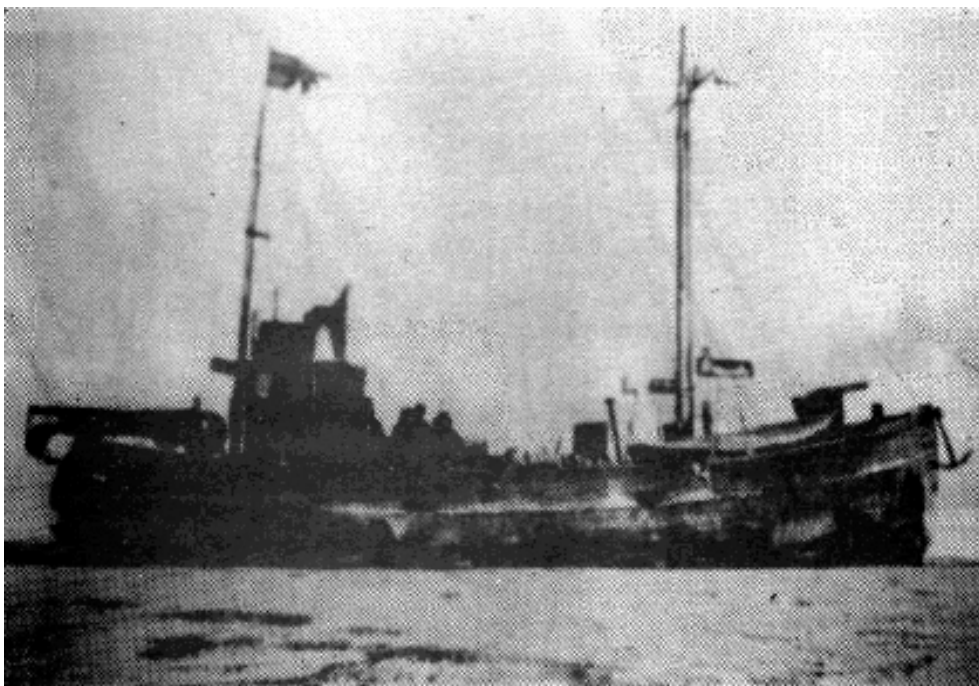
Krigstjänst

Gullmarn var, i händelse av krig, uttagen till krigstjänst. Till ägarna hade sänts hemliga förhandsmeddelanden om var båten skulle lämnas till marinen.

Den 2 september kom telegram, och dagen efter började färden till Ekensbergs Varv i Stockholm, i sällskap med fem andra båtar. Dessa var Nyland, Sydic, Bohuslän och Inga från Hönö. Samtliga hade samma motortyp som Gullmarn, en encylindrig 130 hästkrafters June Munktell. Den femte båten, Gullfors från Björkö, hade en tvåcylindrig 130 hkr Skandia motor.

Vid Ekensbergs Varv byggdes båtarna om och utrustades för militärt bruk. Gullmarn blev då HM.HJV.201. Två man skulle stanna ombord såsom civilanställda motorskötare. Övriga fick åka hem. August och Anders stannade i denna tjänst tills den 28 augusti 1941, då de slutade för att skaffa en annan båt och börja fiska.

Efter att ha genomgått besiktning, återlämnades Gullmarn till ägarna den 13 december 1945. Den hämtades då i Karlskrona.



Gullmarn GG 309 under andra världskriget i krigstjänst.

Nya ägarna

På hemvägen träffades överenskommelse, om att Anders bröder, Gösta och Karl-Rune Andersson, skulle köpa Augusts del. August gick nämligen in som delägare i en annan båt.

Anders sålde senare hälften av sin del till sin broder Jarl Andersson. Ägare blev således bröderna Anders, Gösta, Karl-Rune och Jarl.

Återställd fiskebåt

Ombyggnad och återställande från krigs- till fiskefartyg gjordes vid Knippla Skeppsvarv. Detta arbete blev klart till påsken 1946.

Fisket bedrevs mestadels i Nordsjön, med landningar, förutom i Göteborg, i Belgien, Holland och Storbritannien.

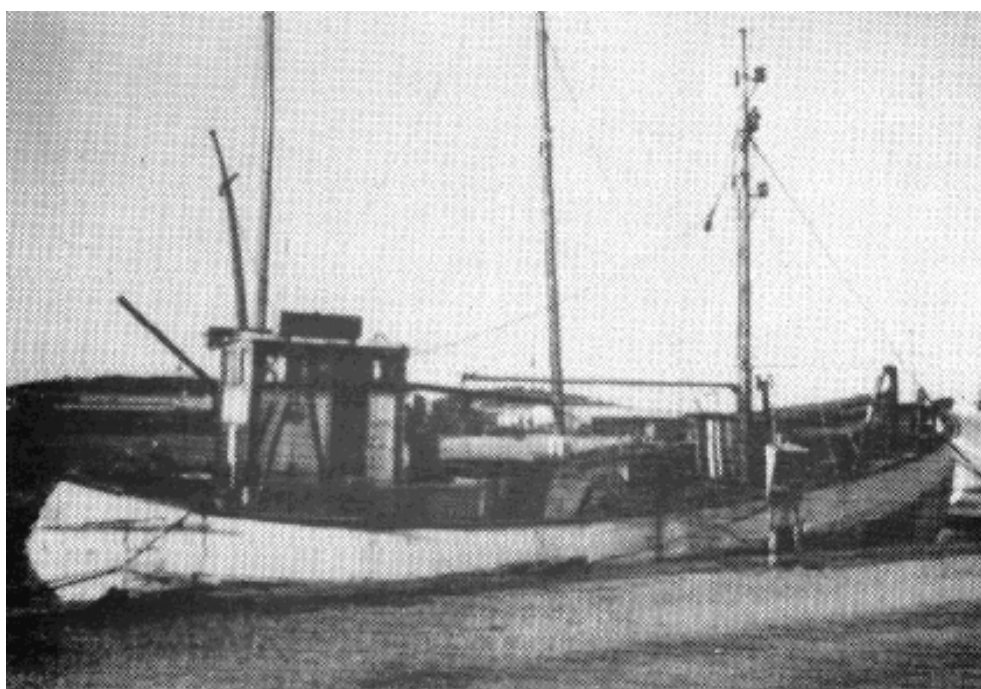
LL 309 Gullmarn

Den 25 augusti 1949 inköpte ägarna till Gullmarn, GG 420 Crescent från Öckerö. Gullmarn blev då till salu och såldes den 27 mars 1950, till Grundsund, och blev då LL 309 Gullmarn. Med tiden byttes motorn ut till en tvåcylindrig på 150 hkr.

Fritidsbåt

Gullmarn blev senare såld till Fjällbacka och fick då namnet Hamnerö och användes mest till räkfiske. Den blev av någon anledning liggande stilla och har senare inköpts för att bli fritidsbåt.

Senast sågs Gullmarn i Göteborg vid kajen vid gasklockan, bland andra åldringar.



Gullmarn GG 309 vid "Hoppets kaj" intill gasklockan i Göteborg.

Bröderna Olssons Båtbyggeri

Telefon Skredsvik 6

Gårdsgränd 5, Skredsvik, Olofsborg
Fiskerilåstugan

20/1934

Olofsborg, Skredsvik den

19

Byggnadskontraktet

Undertecknade åsaga sig härmed att till Herrar August F. Karlsson och H. Anders B. Andersson, Hölö, bygga en st. fisketålbåt 62 fot lång, 20 fot bred och lörka 13 fot djupa. (Båten skall byggas med köpsskarakter). Køl och stävar av ek, bordläggning av 2 1/2", de övre två gångarna 2 1/2", sprankas som vanligt med 7" eksprank. Tämnning i tukt med båt "Vordstjärnan", Hölö. B. Elkar 6x6". Skansen inredes målas i enlighet med köparens önskan. Lastrummet inredes med duk och istinge. Allt runnholt tillsläpps och allt smide galvaniseras. Flykthyll med styrinsättning tillsläpps. Båten smörjes in och utvändigt samt drivs i sin helhet.

Båten skall vara färdig att levereras den 15. febr. 1934.
Priset för ovanstående båt är överenskommit till kronor Fjortontusen sjuhundra femtio (14,750).
Av ovanstående kontrakt är två lika lydande exemplar upprättade varmed vi förklara oss nöjda.

Olofsborg Skredsvik den 25. Nov. 1933

Leverantör.

Fry. Oelbeck
Fron Oelbeck

Brittenas.

August Karlsson

Erik Olofs

Köpare.

August F. Karlsson

H. Anders B. Andersson

Vänd

11

Båten är till fulla besold infygad

Olufsborg. Skredsvitz den 9/3 1934

Toar. Skredsvitz. Johan Ollm.

Bevillnas ~~Ernest~~ Olsson
August Karlson

Fartygets namn är 'Saltmänen' infygad:
Albert H. Andersson

BERG & JOHANSSON

SLIP, VARV & MEK. VERKSTAD

Tel. Verkstaden . . . Hönö 80
" E. Bergs Bost. " 81

Postgiron N:o 76246

1934

Hönö den 1933

K O N T R A K T.

Emellan Berg & Johansson, Mek. Verktad, Hönö, såsom säljare och
herrar August F. Karlsson och K. Anders B. Andersson, Fetö, såsom köpare
är nedanskrivna dag följande överenskommelse träffad.

Säljaren förbinder sig härmed att fritt Göteborg för hämtning
leverera:

1 st. 1 - cyl. 130 hkr. Juna - Munktell motor
1 st. trålwinch (inkl. 2 ställ dörar)
1 st. spelpump
el. belysning
Kepparplåtning av båt & kapp på vanligt sätt.
Tankar för 22 fat

till ett överenskommet pris av

Kronor Tjugotreton tvåhundrafemtio (23,250:-)

som erlägges med växel, som inlöses med fiskerilån år 1934.
Räntan betalas av köparne.

Förestående kontrakt, som blivit upprättat i två lika lydande
exemplar, varav parterna tagit var sitt, antages till alla delar.

Hönö den 28. Nov. 1933.

Berg & Johansson.

August F. Karlsson .. *Emil D. Berg*
K. Anders B. Andersson

Köpare.

Säljare.

28.11.1933
BERG & JOHANSSON
MEK. VERKSTAD

Emil D. Berg
per. samfundet

5. Fiskebåtar 1983

GG 218	Västfjord	Kenth Gustavsson	järn
GG 47	Böljaren	Stig Jansson	järn
GG 451	Svanfors	Roger Agnesson	järn
GG 130	Tumlaren	Bert Olsson	trä
GG 892	Rigel	Ove Jansson	järn
GG 862	Pamir	Bernt Åberg	trä
GG 562	Randi	Eisten Olofsson	järn
GG 105	Titania	Dan Andersson	trä och plast
GG 73	Ingun	Gösta Ivarsson	järn
GG 405	Tabor	Joel Börjesson	järn
GG 100	Carmel	Daniel Börjesson	trä
GG 112	Carla	Seth Börjesson	trä
GG 289	Porjus	Holger Josefsson	trä

6. Minnen från fisket 1923

Det var påskveckan 1923. Jag skulle börja min bana som fiskare.

På söndagskvällen gjorde mamma i ordning vad jag skulle ha med mig av kojkläder och mat, som lades i en s.k. "tina". På natten till måndagen bar det iväg redan kl. 2.

Fisket skulle bedrivas mellan Anholt och Läsö. Det var huvudsakligen äkta sjötunga, slätvar och piggvar som skulle fiskas. Fisket pågick dygnet runt. Det blev för det mesta mycket korta drag, beroende på mycket ojämn botten med sten och lerbankar. Redskapen fastnade och skar i leran.

Sömnen blev under sådana förhållanden nästan obefintlig under hela tiden som fisket pågick. På onsdagskvällen slutade vi och ställde kosan mot Göteborg, där fisken skulle säljas på torsdagen.

Fisket hade gått bra. Vi hade fått 500 kg så kallad "finfisk", dvs. äkta tunga, slät- och piggvar plus en del annan fisk, vilket blev när resultatet delades 80 kr per man, ett för den tiden strålande utbyte.

Mathållningen ombord var under denna tid i primitivaste laget. Var och en hade sin s.k. "tina" med bröd och smör, korv och fläsk. Någon lagad mat var det aldrig tal om. Det var bara kaffe som var gemensamt, så det var kaffe och bröd dygnet runt. På slutet av resorna var halsbrännan rätt så svår av allt kaffet.

Så småningom blev det ju bättre tider med större och modernare båtar och bättre ordnat på alla sätt.

På den resan som jag nu nämnt något om, var vi 6 man. Det var mina två farbröder Albert Johansson och Oskar Johansson. Så var det Johan Zakrisson, Edvard Olsson, Oskar Larson och undertecknad.

Ett litet minne från denna kämpiga tid kanske jag kan berätta. En natt skulle farbror Albert försöka att lägga sig och sova en stund. Han hade så brått att få lagt sig, att han inte hade tid att ta av sig oljekläder och stövlar, utan bara vrängde oljebyxorna över stövlarna. Så kröp han in i kojen med hela habiten på. Det blev snygga kojkläder så småningom.

Eskil Johansson



Söndag i Gamla Hamnen, GG 562 i bakgrunden.

7. Backefiske (långrev)

Olika backer

Backefiske, ett av de äldsta fiskesätten, bedrives med backer av olika slag, såsom storbacker efter långa och lubb samt haj-, lax- och koljabacker.

I slutet av 1920-talet fanns på Fotö fyra lag som bedrev detta fiske efter kolja och torsk. Det var "Ejdern", "Vågen", "Göta" och "Duvan". Fisket bedrevs till största delen på bankarna vid Läsö Trindel.

"Ejdern"

Jag var vid den tiden med i laget "Ejdern" och skall nu redogöra för hur detta fiske bedrevs. Vi var fem man i laget, med var sina två "tråg", dvs. backer om tio "hundre" vardera. Det var alltså sammanlagt tiotusen krok som sattes fyra-fem gånger i veckan, om vädret så tillät.

Agn

Agnet bestod till största delen av "skal", blåmusslor. Agnet drygades någon gång ut med sill. Två man måste därför vara hemma för att "ta skal" och "skena". Blåmusslan växte i sunden mellan holmarna, och togs från en roddbåt, med "skalriva" eller "skave". Musslorna förvarades sedan på ett "skalhulke", en depå inne i hamnen.

Klockan 1-2 på natten gick de tre äldste ut på fisket med den stora båten och vi yngre började "skena", dvs. öppna musslor till agn.

Backetråg

Vid 4-5-tiden är "Ejdern" ute på fiskevatten. Ett "väle" (vakare), med lina och dragg, som backerna är fästa i sätts ut, och backetråget placeras på en liten bänk i styrbords låring. En stormlykta vid tråget ger lite, men ändå något ljus.

Sättning

Sättningen kan börja. En man i styrhytten, en vid tråget, och den tredje som "slår ihop" backerna, sköter "väle", linor och draggar, som skall sättas med jämna mellanrum, samt loda, vilket är noga. Backerna måste komma på "god botten". Lodet är av bly med en urholkning i nedre änden, som fyllts med talg. Avtryck i talgen visar bottenens beskaffenhet. Lodet måste kastas långt för över, ty sättningen går med god fart. Det vill till att backerna är "redit ängda" så att det inte går några "vasar".

Dra backer

Då sättningen är färdig kokas och dricks kaffe. Efter det dras backerna, som läggs på sina tråg. Endast stor torsk och havskatt rensas och läggs i lådor. Den mindre torsken och koljan läggs orensad på backar.

"Ägneboa"

Hemma i "ägneboa" har det arbetats hela dagen. Tidigt på morgonen, så fort som det finns agn, börjar fruntimren "ägna". Detta är mest deras arbete. De är kvicka och noga, och en ny omgång backar skall stå färdiga för fiske nästa dag.

Splitta backer

Då båten har kommit till bryggan bärs backetrågen upp till "ägneboa" och in i köket, där en presenning lagts ut på golvet. Backerna skall "splittas", dvs. redas upp och krokarna träs upp på en träsplitta. I detta arbete deltar alla, barn som gamla. Så fort som möjligt hängs backerna ut till tork för att nästa morgon "ägnas" igen.

Försäljning

Två man har kört in till fiskhamnen i Göteborg för att sätta upp fångsten på auktion.

Från hösten till våren pågick detta fiske, där alla i familjen, gamla som unga, måste ställa upp, var och en efter sin förmåga.

8. Hamnföreningen

Hamnföreningen har varit av stor betydelse för samhällsutvecklingen på Fotö.

Förutom hamnområden har föreningen även haft hand om byggande av vägar och införande av gatljus. Hamnföreningen kunde förr även utdöma böter.

En episod är t.ex. när Eskil Johansson fick böta 5 kronor för att han hade ställt roderkulten mot "Store Johans" sjöbod och det var förbjudet att ha kvar någonting stående på bryggan. Alltså fick han böta.



Vyer från 1930-talet.



Kungörelse angående hamnordning för Fotö fiskehamn

GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN

LANDSKANSLIET

Nr 72 fol. 338

Hamn.D. 1939.

Nr 2917.

L ä n s s t y r e l s e n s

1

Göteborgs och Bohus län

kungörelse

angående hamnordning för Fotö fiskehamn.

Given Göteborg i landskansliet den 5 oktober 1940.

På därom av Fotö Västra Hamnförening u.p.a. gjord framställning finner länsstyrelsen, sedan kommunalfullmäktige i Öckerö kommun ävensom extra landsfiskalen i Hisings distrikt blivit i ärendet hörda, med stöd av Kungl. förordningen den 8 maj 1874 angående hamnordningar och andra ordningsföreskrifter för allmänna hamnarne i riket skäligt till efterrättelse fastställa följande

"H a m n o r d n i n g

för

Fotö fiskehamn

§ 1.

Denna hamnordning skall lända till efterrättelse inom det hamnområde, som å en av extra lantmätaren Bertil Borg år 1929 upprättad och år 1936 av extra lantmätaren Artur Wijkström kompletterad karta begränsad av röda linjer mellan Ussholmen och Fogdö samt omfattar fastigheterna, Fogdö 1³², 1³⁷, 1³⁶, 1³³, 1³⁴, 1³¹ och 1³⁵ i Öckerö socken.

§ 2.

Hamnen förvaltas av Fotö Västra Hamnförening u.p.a. i Öckerö socken som för den närmaste tillsynen över hamnen tillsätter en hamnmästare.

Hamnmästaren åligger:

1) att - efter noggrann granskning av utav trafikerande lämnade uppgifter, vilka om möjligt böra jämföras med fartygens måtbrev, tullkammarjournal och konossementer - debitera och uppbära hamnen tillkommande avgifter enligt av Kungl. Maj:st fastställd taxa, samt redovisa för dem på sätt vederbörande hamnförvaltning bestämmer.

2) att anvisa förtöjningsplats för alla i hamnen befintliga fartyg,

Stämpel TIO kronor.

Fotö Västra Hamnförening u.p.a.

- 2 -

flottar, sumper o.d.

3) att - med avseende fäst huvudsakligen vid den ordning i vilken framställning skett - anvisa platser för lossning och lastning, dock att havererade eller spannmålsförande fartyg ifråga om lossning må äga företräde.

4) att i tillämpliga fall anvisa platser för upplag, torkning av fiskredskap, vinterförläggning av båtar, o.d. samt att efter medgivande av hamnförvaltningen anvisa platser för redskapsbodar, magasin eller andra byggnader.

5) att utöva tillsyn över förekommande mindre reparationsarbeten å hamnens byggnadeverk samt att handhåva vården av hamnens tillhörigheter.

§ 3.

Mom. 1. Befälhavare å hamnen anlöpande fartyg skall, med iakttagande av vad i gällande, sjöfarten rörande författningar stadgas, ställa sig till efterrättelse ej blott vad i denna hamnordning föreskrives, utan även de särskilda föreskrifter, som hamnförvaltningen eller hamnmästaren meddelar.

Mom. 2. Å utländskt fartyg, som om dagen ingår i hamnen, skall nationalitetsflagga vara hissad och hållas tillsatt, till dess tullbetjäning inställt sig ombord för visitation.

§ 4.

Mom. 1. Fartyg eller flotta får icke ankra i allmän trafikled på sådant sätt, att fara eller hinder för trafiken därigenom uppstår.

Mom. 2. Vid angöring av kaj skall befälhavare iakttaga all möjlig försiktighet till förekommande av skada å kaj och därinvid liggande fartyg.

§ 5.

Mom. 1. Befälhavare å fartyg skall - efter undergången tullvisitation, där sådan skolat äga rum - själv eller genom ombud omedelbart anmäla fartyget hos hamnmästaren, och därvid uppvisa mätbrev och lasthandlingar samt lämna uppgift om befälhavarens namn, besättningens storlek, fartygets namn, hemort och dräktighet, varifrån fartyget kommer, huruvida eldfarliga eller explosiva ämnen finnas ombord, samt om, befälhavaren veterligt, någon ombord är behäftad med sjukdom, som kan misstänkas vara smittosam.

Mom. 2. Befälhavare å passagerarfartyg i reguljär fart är endast

- 3 -

första gången under kalenderår, då fartyget anländer till hamnen skyldig att anmäla fartyget hos hamnmästaren.

§ 6.

Innan fartyg åter lämnar hamnen skall befälhavaren, för erläggande av eventuellt återstående hamnavgifter, själv eller genom ombud göra anmälan hos hamnmästaren samt lämna för avgifternas beräkning erforderliga uppgifter, varvid hamnmästaren äger rätt att taga del av fartygets lasthandlingar.

§ 7.

Mom. 1. Varumottagare och varuavsändare skola utan onödigt dröjsmål till hamnmästaren avlämna skriftlig uppgift om mottaget respektive ansänt gods.

Mom. 2. På samma sätt äger fiskare uppgiftsskyldighet beträffande införd mängd och slag av fisk.

§ 8.

Mom. 1. Sedan fartyg av hamnmästaren anvisats förtöjningsplats skall det genast förhållas dit, och får icke utan hamnmästarens tillstånd förflyttas till annat ställe.

Mom. 2. Fartyg vid kaj får endast fastgöras i för ändamålet anbringade pällare eller förtöjningsringar.

Mom. 3. Utan tillstånd av hamnmästaren får tross icke föras tvärs över farvattnet i hamnen.

Mom. 4. När omständigheterna så kräva är befälhavare skyldig att på hamnmästarens order flytta eller förhålla fartyg, vid risk att den före skrivna åtgärden eljest verkställes genom hamnmästarens försorg på befälhavarens eller ägarens bekostnad och risk.

§ 9.

Mom. 1. Lossning eller lastning skall ske vid av hamnmästaren anvisad plats.

Mom. 2. Vid lossning och lastning skola alla erforderliga åtgärder vidtagas till förhindrande av dels skadegörelse å kajer eller annan hamnens egendom, dels spillning i hamnbassängen. Vad som spilles eller eljest kvarlämnas å hamnplan skall snarast möjligt bortföras till av hamnmästaren anvisad plats.

Mom. 3. Angående lossning eller lastning av eldfarliga eller explosiva ämnen gäller - förutom vad allmän författning därom stadgar - vad i

- 4 -

§ 11 här nedan vidare bestämmes.

Mom. 4. Gods får ej uppläggas i sådan mängd eller på sådant sätt, att enligt hamnmästarens bedömande, kaj, brygga, hamnplan, spår e.d. därav kan skadas eller trafiken hindras, och i intet fall närmare kajytterkant än 3 meter. Sker ändock dylik uppläggning äger hamnmästaren efter föregående tillsägelse låta på varuägarens risk och bekostnad bortflytta godset.

Mom. 5. Ballast, varöver befälhavaren eller ägaren själv vill disponera, skall lossas och bortskaffas på sätt, hamnmästaren bestämmer. För sådan ballast erlägges hamnavgift enligt gällande taxa. Annan ballast tillfaller hamnen, därest hamnmästaren så finner lämpligt, i annat fall sker bortforsling genom hamnmästarens försorg på befälhavarens eller ägarens bekostnad.

Mom. 6. Gods, ballast o.d. får ej kvarligga å brygga och ej utan hamnmästarens tillstånd kvarligga å hamnplan längre tid än fyra dygn uppläggningsdagen oräknad. Från och med femte dygnet erlägges avgift enligt av hamnförvaltningen fastställd taxa.

Mom. 7. Åverkan eller skada, varom sägs i denna paragraf, skall ersättas av den vållande, eller eljest ansvarige.

§ 10.

Mom. 1. Hamnavgifter såväl för fartyg som för varor, vilka sjöledes ankomma till eller avgå från hamnen, debiteras och uppbäras av hamnmästaren enligt av Kungl. Kajit fastställd taxa, varvid iakttages

a/ att avgiften för fartygs ankomst till hamnen skall erläggas, då anmälan enligt § 5 göres.

b/ att avgiften för fartygs avgång från hamnen skall erläggas innan fartyget avgår.

Mom. 2. Beträffande fartyg i reguljär fart må - därest så av vederbörande hamnförvaltning vid seglationens början medgivits - avgifterna erläggas på en gång vid varje månads slut.

Mom. 3. Emottagare av gods, för vilket hamnavgift utgår, skall - innan godset från kajen bortföres - till hamnmästaren erlägga för detsamma stadgad avgift.

Mom. 4. Avsändare av gods, för vilket hamnavgift utgår, skall för detsamma erlägga stadgad avgift då anmälan enligt § 7 mom. 1 göres.

§ 11.

Mom. 1. Under fartygs uppehåll inom hamnen är befälhavaren skyldig

- 5 -

vidtaga sådana åtgärder, som till förebyggande av eldfara äro av behovet påkallade, ävensom att efterkomma - förutom vad nedan sägs - vad hamnmästaren i dylikt syfte kan finna erforderligt föreskriva.

Mom. 2. Till förebyggande av eldfara förbjudes

a/ att å fartyg, som har last av eldfängda eller eldfarliga ämnen, röka tobak eller annorledes än för ångpanna begagna eld, medan lossning eller lastning pågår.

b/ att i lastrum begagna bart brinnande ljus.

c/ att elda med ved under pannorna å ångfartyg, som ligga vid kaj eller upplag, och som ej är försett med godkänd gnistsläckare.

d/ att å annat än av hamnmästaren anvisat ställe koka olja, beck, tjära eller andra eldfarliga ämnen.

Mom. 3. Å maskindrivet fartyg skall alltid, under det eldning pågår ombord, finnas vakt.

§ 12.

Inträffar eldsvåda å eller annan allmän fara för inom hamnen befintligt fartyg åligger det befälhavarna å alla övriga inom hamnen förlagda fartyg att med sina besättningar skyndsamt lämna biträde för fartygens avvärjande.

§ 13.

Mom. 1. Beträffande transport, lossning, lastning eller uppläggning inom hamnområdet av eldfarlig olja gäller - förutom vad i allmänna föreskrifter stadgas - de föreskrifter, som av hamnförvaltningen eller polismyndigheten utfärdats.

Mom. 2. Hamnmästaren äger att beträffande behandlingen av eldfarlig olja inom hamnområdet i varje särskilt fall meddela sådana ordningsföreskrifter, som kunna vara erforderliga utöver vad i denna paragraf stadgas.

Mom. 3. Fartyg, som befinner sig inom hamnområdet med last av eldfarlig olja skall om dagen å stormasten eller - om fartyget ej har mast å särskild stång av minst 3 meters höjd föra röd flagga.

Mom. 4. Med eldfarlig olja förstås i denna hamnordning vätskor av varje slag, å vilka gällande förordning om eldfarliga oljor är tillämplig.

§ 14.

Mom. 1. Kölhalning samt uppläggning av fartyg, sumpar o.d. får endast ske på av hamnmästaren anvisad plats.

- 6 -

Mom. 2. Då vrak eller fartyg införts till hamnen för att upphuggas, skall arbetet härmed bedrivas skyndsamt och utan uppehåll.

Mom. 3. Har fartyg, präm e.d. sjunkit inom hamnområdet, eller annat föremål där sänkt, som kan förorsaka hinder i hamnrörelsen eller vid muddring, åligger det ägaren eller - beträffande fartyg - befälhavaren att därom genast göra anmälan hos hamnmästaren. Därest hindret ej ofördröjligen genom ägarens eller befälhavarens försorg på av hamnmästaren godkänt eller föreskrivet sätt upptagas och bortskaffas, äger hamnmästaren att på ägarens eller befälhavarens bekostnad föranstalta om upptagandet och bortskaffandet.

§ 15.

Det är förbjudet att verkställa förorenning eller uppgrundning av vattnet inom hamnområdet. Avfall, av vad slag det vara må, skall uppläggas på av hamnmästaren anvisad plats.

§ 16.

Fiske med nät eller hāv inom hamnområdet får ej ske utan hamnmästarens tillstånd.

§ 17.

Mom. 1. Byggnad, av vad slag det vara må, får ej utan tillstånd av hamnförvaltningen uppföras å hamnområdet. Begäran om dylikt tillstånd skall ingivas skriftligen till hamnförvaltningen och åtföljas av uppgift om byggnadens beskaffenhet, storlek och läge.

Mom. 2. Inom hamnområdet befintliga byggnader och bryggor, som ägas av enskilda, skola väl underhållas.

Mom. 3. För i anspråk tagen tomt erlägges hyresavgift enligt av hamnförvaltningen fastställd taxa.

§ 18.

Hamnmästaren åtnjuter i tjänsten det skydd, varom nämnes i 10 kap. 5 § i gällande strafflag, och skall han ovillkorligen åtlydas; å andra sidan är han skyldig bemöta de trafikerande med oväld och beredvillighet.

§ 19.

Mom. 1. Överträdelse av denna hamnordning, för vilka särskilt ansvar ej finnes stadgat i gällande lagar eller författningar, straffas med böter från 5 kronor till och med 100 kronor. Den skyldige skall jämväl enligt lag ersätta vållad skada.

- 7 -

Mom. 2. Vid alla tillfällen, då rätte befälhavaren ej själv för befäl å fartyg, är hans ställföreträdare underkastad samma skyldighet och ansvar, som denna hamnordning ålägger befälhavaren.

§ 20.

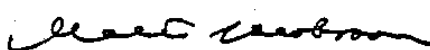
Den, som vill anföra klagomål över hamnmästarens åtgöranden, skall skriftligen ingiva sina besvär till hamnförvaltningen.

§ 21.

Tryckta exemplar av denna hamnordning skola alltid finnas tillgängliga hos hamnmästaren.

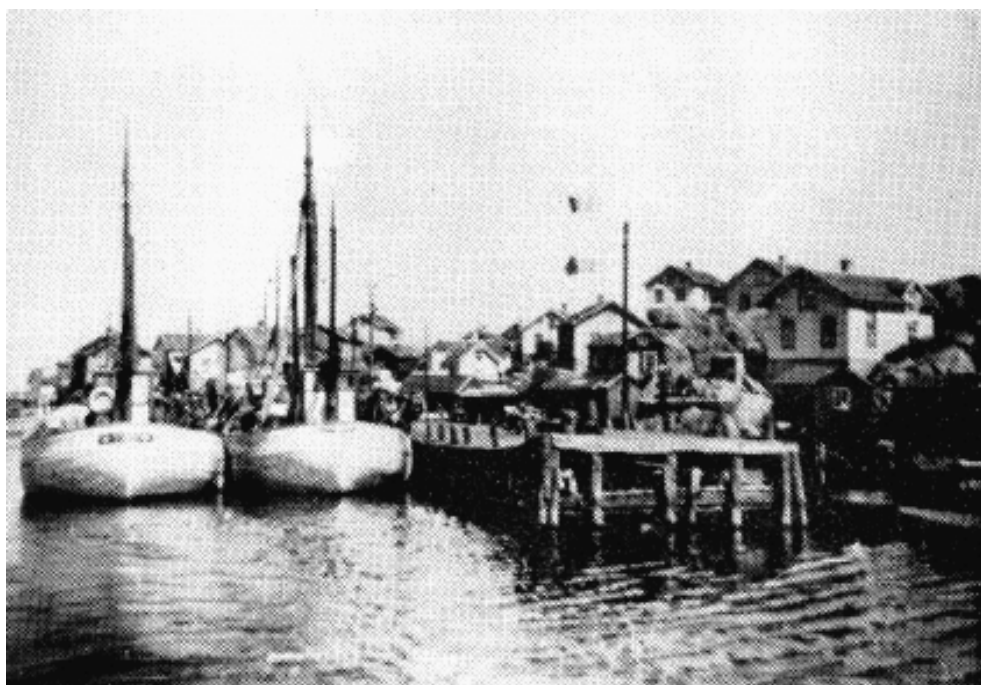
Den, som med detta beslut icke åtnöjes, äger att däröver hos Kungl. Maj:it anföra underdåniga besvär, vilka böra till Kungl. Kommunikationsdepartementet ingivas, eller må, på klagandens eget äventyr, i betalt brev med allmänna posten insändas, och bör därvid iakttagas: att besvären inkömma till nämnda departement, om enskild part är klagande innan klockan tolv å trettionde dagen och om klagan föres av menighet, innan klockan tolv å fyrtiofemte dagen från delfäendet härav, delgivningsdagen oräknad, eller i båda fallen, om besvärstiden tilläandagar på helgdag, å nästpföljande söckendag före klockan tolv, att besvären skola åtföljas av behörigen styrkt bevis, vilken dag klaganden undfått del av beslutet; att besvären, därest de icke äro av klaganden egenhändigt undertecknade böra av behörig fullmakt för ingivandet eller insändandet åtföljas; samt att besvären, när klaganden icke själv kan skriva, böra av författaren, med utsättande av namn, syssla och boningsort, underskrivas; men försämmas något av vad sålunda är föreskrivet, har den klagande förlorat sin talan och beslutet kommer att emot honom för laga kraft vunnit anses.

Göteborg i landskansliet den 5 oktober 1940.





Söndag. Ångbåten med sommargäster vinkas av från "Calles plan" (planen framför Karl Börjessons första affär i gamla hamnen).



Båtarna, från vänster, Västfjord GG 218 (byggår 1932, ägare Gustav Larsson, samt Gunnar och David Gustavsson) och "nya" Örnen GG 221 (byggd 1932, ägare Emil, Elon och Algot Börjesson).

Utdrag ur ett gammalt protokoll

F ö r s l a g

till

Taxa å hamnavgifter i *Toto fiskehamn, Sjöborg och Näs*
att gälla från och med den *1 juli 1941* tillsevidare
intill utgången av år *1945*.

A. För fartyg /båtar, pråmar, sumpar/.

I.

Allmänna bestämmelser.

	Avgift Öre
Hamnavgift erlägges varje gång både vid ankommande och avgående:	
<u>för fartyg av mera än 3 tons nettodräktighet,</u>	
då det ankommer omedelbart från eller avgår omedelbart till	
<u>utrikes ort, för varje ton</u>	15
<u>inrikes ort, för varje ton</u>	10
<u>för fartyg av 3 tons nettodräktighet eller därunder,</u>	
då det ankommer omedelbart från eller avgår omedelbart till	
<u>utrikes ort, för stycket</u>	50
<u>inrikes ort, för stycket</u>	25

II.

Särskilda bestämmelser.

Brutet tal av ton beräknas icke då det understiger ett halvt ton men räknas eljest såsom ett ton.

För fartyg, som mera än en gång under dygnet anlöper hamnen, erlägges avgift endast vid första besöket.

För fartyg, som under minst fem månader i följd gör regelbundna resor mellan hamnen och viss annan ort efter en på förhand kungjord och hamnförvaltningen delgiven turlista eller som i sådant fartygs ställe insättes i dylik reguljär fart, erlägges endast hälften av de i avd. A.I. angivna avgifterna.

För fiskefartyg, som ankommer omedelbart från eller avgår omedelbart till fiskeplate till sjöss, erlägges endast hälften av de i avd. A.I. för inrikes trafik angivna avgifterna.

För fartyg, som anlöper hamnen endast för intagande av is, oljor och fiskeredskap för eget behov erlägges endast en tredjedel av de i avd. A.I. angivna avgifterna, om liggetiden icke överskrider 6 timmar.

I stället för här ovan angivna avgifter må avgift för år erläggas med:

	Avgift Kronor
för fiskefartyg av över 12 tons nettodräktighet, för varje ton	2:-
för fiskefartyg av minst 8 och högst 12 tons nettodräktighet, för stycket	25:-
för fiskefartyg av mera än 3 men mindre än 8 tons nettodräktighet, för stycket	20:-
för fartyg av 3 tons nettodräktighet eller därunder:	
för däckad segel- eller motorbåt, för stycket	12:-
för öppen segel- eller motorbåt av mera än 5,5 meters längd, för stycket	6:-
för öppen segel- eller motorbåt av högst 5,5 meters längd, för stycket	3:-
för andra båtar: av mera än 4,5 meters längd, för stycket	5:-
av högst 4,5 meters längd, för stycket	2:-
för sumpar en grundavgift av 2 kronor samt för sumpar större än 3 kvadratmeter en tilläggsavgift för horisontalyta utöver 3 kvadratmeter beräknad efter ett kvadratmeterpris av 1 krona.	

För fartyg, för vilket icke erlägges årsavgift och vilket kvarliggör i hamnen utöver två veckor, utgår förutom avgift för ankommande och avgående

a) om fartygets nettodräktighet överstiger 3 ton, för varje därefter påbörjad eller hel vecka till och med femte veckan efter ankomstdagen avgift med 5 kronor jämte för varje ton 1 öre samt därefter 1 öre för varje ton och påbörjad eller hel vecka,

b) om fartyget är av 3 tons nettodräktighet eller därunder,

för tiden därefter en avgift av 1 krona samt för varje påbörjad eller hel vecka 1,5 procent av den ovan för motsvarande fartyg angivna årsavgiften.

Från hamnavgift för fartyg äro befriade:

- 1) örlogsfartyg, ävensom sådant annat svenska staten eller främmande stat tillhörigt eller i svenska statens eller främmande stats tjänst använt fartyg, som icke nyttjas till fortskaffande mot avgift av gods eller resande eller eljest i affärsdrivande verksamhet;
- 2) följande fartyg, då de icke begagnas till att mot avgift föra passagerare eller varor, nämligen:
 - a) fartyg, som tillhör svenskt eller utländskt privilegierat allmänt segelsällskap eller annan privilegierad allmän dylik sammanslutning;
 - b) fartyg, som genom inredning och utrustning visas vara avsett till dykeri- eller bärgningsföretag, under förutsättning att det vid utförandet av visst sådant företag är med hänsyn till arbetets bedrivande påkallat, att fartyget anlöper hamnen;
 - c) bogseringsfartyg vid färd för införande till eller utförande från hamnen av annat fartyg eller vid färd omedelbart efter införandet eller utförandet;
 - d) fartyg vid prov- eller besiktningsresa, samt
 - e) odöskad, högst 5,5 m lång båt, vars ägare på grund av högre ålder än 60 år eller invaliditet ej kan delta i båtlagsfiske, såvida båten endast användes av ägaren.
- 3) fartyg, som till följd av storm, sjöskada eller eljest för trängande nöd anlöper hamnen eller efter utgående från hamnen för motvika eller på grund av annat dylikt hinder dit återvänder, innan den tillräckade resan fullbordats, under förutsättning att fartyget icke dellossar andra varor än dem, som i fartyget åter intagas, ej heller övrigt intager andra varor än förnödenhets- och proviantartiklar för fartygets behov och ej heller avlämnar eller mottager passagerare, dock att fartyget ej må avgiftsfritt kvarligga i hamnen längre tid än ovan nämnt hinder för dess avgång föreligger;
- 4) fartyg, som endast för tullklarering anlöper hamnen.

I.

Allmänna bestämmelser.

Hamnavgift orlägges för varor, som i hamnen lossas eller lastas samt därvid föras över hamninrättningen tillhörig kaj eller brygga:

	Kvantitet för beräkningen	Avgift Öre
Asfalt	100 kg.	10
Aska, bark, oarbetat ben och horn samt lump	"	10
Avfall, barlast och slagg (inkl. kis- bränder)	"	1
Bröd, alla slag	"	15
Båtar	st.	200
Cement	100 kg.	5
Cementarbeten	"	10
Drev	"	10
Fiskeredskap (vadar och dylikt) ...	"	10
Fisk: färsk		
lax och laxöring	"	200
ål	"	180
gädda, lake, piggar, rödspotta, sik och tunga	"	35
andra slag	"	15
saltad eller inlagd	"	15
torr eller rökt	"	20
Flyttasker	"	10
Foderkakor och fodermjöl	"	5
Färger: färgträ och rödfärg	"	15
andra slag	"	40
Gips (icke gipsarbeten)	"	5
Glasskärv och krossglas	"	5
Gödningsämnen, ej specificerade (utom kalk)	"	5
Halm	"	3
Hö	"	5
Is	"	1
Jord, inkl. lera, sand, grus och flyttasker	"	.

	Kvantitet för beräkningen	Avgift Öre
Järn: balkar, skenor, plåt, stänger och skrot	100 kg.	5
andra slag	"	15
Kalk	"	3
Kemikalier: alun, glaubersalt, karbid, salpeter, soda och vitriol	"	10
andra slag	"	40
Kol och koks samt briketter	"	2
Krita	"	5
Kräftdjur: hummar och strandräkor .	"	200
andra slag	"	50
Kött och fläsk	"	10
Larvaror (togel och andra slag) ...	"	5
Mjölk	"	5
Oljor: motorbrännolja	"	10
bensin och andra oljor även- som sprit	"	25
Pappersmassa	"	10
Potatis och rotfrukter	"	5
Salt	"	5
Spannmål: omalen, ävensom malt	"	5
malen: mjöl	"	10
Sten: oarbetad eller krossad	"	1
arbetad	"	3
Tjära	"	10
Tomkärn	"	20
Torv, torvmull och torvströ	"	2
Trävaror: rundvirke och ved	kbm. fast mått	10
andra slag	"	20
Vitbetor och betmassa	100 kg.	3
Varor här ovan icke specificerade .	"	20

II.

Särskilda bestämmelser.

Vid avgiftsberäkning uppkommande brutet tal av Öre uteslutes.

Understiger avgiften för en varupost 5 Öre, erlägges den ej.

ö.

För varor, som lossas eller lastas i hamnen utan att därvid föras över hamnrättningen tillhörig kaj eller brygga, erlägges halv avgift.

Från hamnavgift för varor äro befriade:

- 1) försvarsverket tillhöriga varor ävensom de övriga kronans varor, som icke äro avsedda att användas vid bedrivande av industriell eller därmed jämförlig verksamhet;
- 2) postförsändelser;
- 3) passagerares reseffekter;
- 4) varor, som lossas från sådant fartyg, varom förmåles i 3) här ovan under rubriken "Från hamnavgift för fartyg äro befriade", och åter utföras med samma fartyg;
- 5) fisk - med undantag av ål -, som utföres, under förutsättning att hamnavgift erlagts vid införandet.

Lindring i eller befrielse från fastställd hamnavgift eller andra fastställda taxebestämmelser må ej medgivas viss trafikant utan skall efter bestånd, på förhand kungjord samt kommerskollegium och länsstyrelsen i *Närings- och Arbeten* län delgiven grund tillkomma envar trafikant under lika förhållanden.

9. Avdelning 49 i SVC

Avdelning 49 i Svenska Västkustfiskarnas Centralförbund startades den 5 januari 1945. Den 12 februari 1955 invigdes fanan.



Bilder från 25-års jubileet. Musik till fanan av Jarl Andersson (övre) och "Sången ädla känslor föder" (undre). Fr. v.: Irene Johansson, Melker Åberg, Harry Gustavsson, Agne Johansson, August Karlsson, Gösta Andersson, Jarl Andersson och Folke Wernbo.

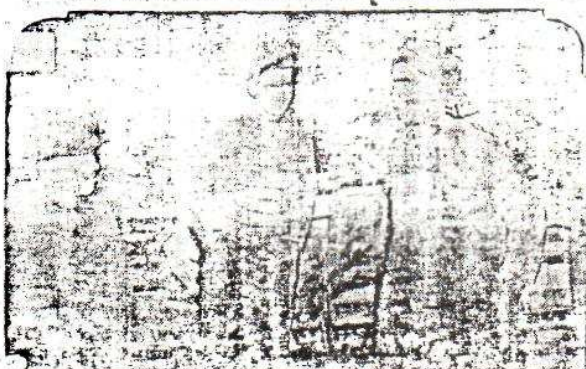


10. Tidningsurklipp

23 januari 1942

Madrasser och täcken eldades upp på "Bare"

Fitt dvärs arbete med motorn
i storm och hög sjö



Tre av de lyckliga hemkomna fiskarna. Från vänstert återkommer Sölve Knutsson, brodern Valter samt Kurt Krook ombord på Bare i Fiskhamnen.

Fyra uttrötade och hungriga fiskarynglingar stöda på däck på GG 629 Bare av Född då den i går kväll vid 7-tiden bagerades in i Fiskhamnen av ett av flottans hjälpfartyg. De porb starta som nejrer, ty de hade fått på att jobba med ögon medan de drogs ut till havs. Men de voro naturligtvis glada över att ha släppt välbefinnna undan det här äventyret. Hela wiren hade emellertid rukit med och båda lämnarna, vilket innebär en förlust på ett tusen kronor. Dessa radskap gick förlorade när man försökte bromsa båten då den av den starka strömmen drevs norrut.

Bröderna Sölve och Valter Knutsson samt Kurt Krook berättar om sina upplevelser medan den fjärde besättningsmannen, Karl

Andersson, försöker skrubba sig något så när ren under däck. Besvärigheterna började tidigt på tisdagen, då vi låg ute och fiskade utanför Vinga. Vi fick ena lämmen fast i lera och måste ligga hela dagen och arbeta för att få den lös. Isen var in och så blev det Vinga inte på den tiden. Men på onsdagen kom det fisk. Vi fick en bra fångst på kvällen fick vi inte igång motorn. (Forts. på sista sid.)

Madrasser och

(Forts. fr. sid. 1.)

och den här gången var vi låg och väntade att någon båt skulle komma i närheten av oss så att vi kunde få hjälp hem men ingen kom. Senare såg vi några båtar och blossade åt dem, men de såg oss tydligen inte.

Vi drev nu allt längre ut med strömmen, medan vi började ta isär motorn för att försöka få den igång. För att hejda båten släppte vi ut den ena lämmen; men det hjälpte inte och vi släppte då ut även den andra lämmen. Då blev motståndet för starkt, båten satte häftigt och krängde och vi måste ana wiren och låta lämnarna

gå. Annars hade vi riskerat att båten gått under.

Frampå natten, då vi höll på att arbeta med motorn, fick vi se en båt på avstånd. Vi tände eld på allt vad vi kunde komma över — madrasser, täcken, trassel och t. o. m. en tröja hällde vi fotogen över och tände eld på för att göra oss uppmärksammade. Men efter en stund släcktes lanternorna på den andra båten — de hade väl

gott av det. Men det var bäst att gömma sig undan. Första natten sov ingen av oss. Vi arbetade hela tiden med motorn. Vi såg Skagens fyr och drev alltjämt vidare med strömmen, först norrut tills vi kom förbi Skagen, och därefter något västerut. Vi hade nu öppet vatten och ingen olägenhet av isen.

Hela onsdagen fortsatte vi alla fyra att arbeta med motorn. Vi gav oss inte ens tid till att äta. Vi varken sov eller åt på ett helt dygn. Det blåste full storm där ute och var en väldig sjögång. Sjöarna slog över båten. Samtidigt var det anötjocka.

Först på onsdag kväll lyckades vi få motorn igång och började göra hemåt. På natten turades vi om att stå vid rattarna, så att vi inte skulle somna sömna. Vid halv 2-tiden på torsdagsmiddagen hade vi hunnit till Måseskär, efter 16 timmars oavbruten körning omkring 85 sjömil. Vi hade alltså varit en bra bit ut till havs.

Utanför Måseskär fick vi se ett av flottans fartyg och tänkte hålla oss i kölvattnet efter det. Men då befället ombord fick se oss frågade de om vi ville ha bogsering och det var vi naturligtvis tacksamma för. Det var förrästen tur, ty vi hade inte följt med länge förrän motorn stannade igen. Och så kom vi till sist in till Fiskhamnen.

Hur har det varit med provianten?

Ja, vi ha ju haft fisk när det andra tog slut. Men vi har som sagt inte haft mycken tid att äta. Men nu skall det smaka bra med lite mat, bara vi fått av oss den här smörjan. Fångsten som vi har ombord lossar vi i morgon. Och då får vi också försöka få tag i en ny wire och se till att motorn blir all right.

Pojkarna äro lyckliga över att de släppt ifrån äventyret så pass bra. Det kunde ju lätt ha hänt att de drivit rakt in i minbältet utanför Vinga.

Även på torsdagen hade flygplan varit ute och spanat efter den försvunna båten utan att få syn på den.

Tidningsurklipp från den 23 januari 1942 (förttydligande på kommande sidor).

Madrasser och täcken eldades upp på "Bare"

Ett dygns arbete med motorn i storm och hög sjö.

Bildtext: Tre av de lyckligen hemkomna fiskarna. Från vänster: skepparen Sölve Knutsson, brodern Valter samt Kurt Krook ombord på Bare i Fiskhamnen.

Fyra uttröttade och hungriga fiskarynglingar stodo på däck på GG 629 Bare av Fotö då den i går kväll vid 7-tiden bogserades in i Fiskhamnen av ett av flottans hjälpfartyg. De voro svarta som negrer, ty de hade hållit på att jobba med en igensotad motor under flera dygn medan de drevo allt längre ut till havs. Men de voro naturligtvis glada över att ha sluppit välbehållna undan det här äventyret. Hela wiren hade emellertid rukit med och båda lämmarna, vilket innebär en förlust på ett tusental kronor. Dessa redskap gick förlorade när man försökte bromsa båten då den av den starka strömmen drevs norrut.

Bröderna Sölve och Valter Knutsson samt Kurt Krook berätta om sina upplevelser medan den fjärde besättningsmannen, Karl Andersson, försöker skrubba sig något så när ren under däck.

- Besvärigheterna började redan tidigt på tisdagen, då vi låg ute och fiskade utanför Vinga. Vi fick ena lämmen fast i lera och måste ligga hela dagen och arbeta för att få den loss. Isen var ju också besvärlig. [...] När vi skulle gå hem på kvällen fick vi inte igång motorn - den hade bekat sig. Vi låg och väntade att någon båt skulle komma i närheten av oss så att vi kunde få hjälp men ingen kom. Senare såg vi några båtar och blossade åt dem, men de såg oss tydligen inte.

Vi drev nu allt längre ut med strömmen, medan vi började ta isär motorn för att försöka få den igång. För att hejda båten släppte vi ut den ena lämmen, men det hjälpte inte och vi släppte då ut även den andra lämmen. Då blev motståndet för starkt, båten satte häftigt och krängde och vi måste kapa wiren och låta lämmarna gå. Annars hade vi riskerat att båten gått under.

Frampå natten, då vi höll på att arbeta med motorn, fick vi se en båt på avstånd. Vi tände eld på allt vad vi kunde komma över - madrasser, täcken, trassel och t.o.m. en tröja hällde vi fotogen över och tände eld på för att göra oss uppmärksammade. Men efter en stund släcktes lanternorna på den andra båten - de hade väl blivit rädda för att det var något obehagligt som det var bäst att gömma sig undan. Första natten sov ingen av oss. Vi arbetade hela tiden med motorn. Vi såg Skagens fyr och drev alltjämt vidare med strömmen, först norrut tills vi kom förbi Skagen, och därefter något västerut. Vi hade nu öppet vatten och ingen olägenhet av isen.

Hela onsdagen fortsatte vi alla fyra att arbeta med motorn. Vi gav oss inte ens tid till att äta. Vi varken sov eller åt på ett helt dygn. Det blåste full storm där ute och var en väldig sjögång. Sjöarna slog över båten. Samtidigt var det snötjocka.

Först på onsdag kväll lyckades vi få motorn igång och började köra hemåt. På natten turades vi om att stå vid ratten, så att vi fick några timmars sömn. Vid halv 2-tiden på torsdagsmiddagen hade vi hunnit till Måseskär - efter 16 timmars oavbruten körning - omkring 85 sjömil. Vi hade alltså varit en bra bit ut till havs.

Utanför Måseskär fick vi se ett av flottans fartyg och tänkte hålla oss i kölvattnet efter det. Men då befälet ombord fick se oss frågade de om vi ville ha bogsering och det var vi naturligtvis tacksamma för. Det var förresten tur, ty vi hade inte följt med länge förrän motorn stannade igen. Och så kom vi till sist in till Fiskhamnen.

- Hur har det varit med provianten?

- Ja, vi ha ju haft fisk när det andra tog slut. Men vi har som sagt inte haft mycken tid att äta på. Så nu skall det smaka bra med lite mat, bara vi fått av oss den här smörjan. Fångsten som vi har ombord lossar vi i morgon. Och då får vi också försöka få tag i en ny wire och se till att motorn blir all right.

Pojkarna äro lyckliga över att de sluppit ifrån äventyret så pass bra. Det kunde ju lätt ha hänt att de drivit rakt in i minbältet utanför Vinga.

Även på torsdagen hade flygplan varit ute och spanat efter den försvunna båten utan att få syn på den.

DREV 18 TIMMAR PÅ HAVET

— innan
räddningsflotten
upptäcktes

KARLSKRONA (TT) Fiskaren Egon Ivarsson, 35 år, från Fotö i Göteborgs skärgård och hans 61-årige pappa Ellert Ivarsson drev omkring hjälplösa i 18 timmar i en gummiflotte innan den räddades av en marin robotbåt på måndagseftermiddagen.

Deras fiskebåt, Volga, gick sent på söndagskvällen under i hård sjö mellan Öland och Gotland. När räddningen kom var Ellert Ivarsson starkt nedkyllt och medtagen.

De två hade lossat sin torskfångst i Bläsnings fiskehamn på östra Öland och var på väg till fångstplatserna vid Gotland då de överraskades av tilltagande nordliga vindar och kraftiga brottningar över båten.

Fiskebåten fick allt större slagida och männen hade till slut inget annat val än att gå i räddningsflotten.

Men en kort stund innan lutade båten så kraftigt att Ellert Ivarsson stängdes inne och fick rädda sig ut genom en extranödlucka.

MOT NORR

Egon Ivarsson, skeppare på den förliste fiskebåten berättar:

— Vi hade först också problem med flotten. Det gick inte att stänga till skyddet och öppningen vette mot norr. Vi översköljdes av det iskalla vattnet flera gånger innan vi fick runt öppningen från vinden.

Egon Ivarsson spanade hela kvällen och natten till måndagen efter fartyg men såg inga.

— Det var ohälsuglikt kallt, som att sitta i ett kylskåp. Pappa kunde inte heller hålla värmen och blev snabbt medtagen. Han trodde att det var ute med honom.

BRANDGUL

— Jag klädde av mig mina egna kläder och lade dem under honom. Benen fick han hålla i mina knän.

Den 35-årige sonens försök att värma pappan medförde att han bara kunde spåna efter fartyg en gång i kvarten.

På morgonen såg jag tre—fyra båtar. En rysk trälare seglade förbi två—tre sjömil från oss, jag hissade upp en nödsignal — en brandgul redskapsväska — men ingen såg oss.

Först strax före kl 15 på måndagen skulle räddningen komma.

Besättningen på robotbåten Pi-

teå fick syn på den lilla gummiflotten. Ett tag såg det emellertid ut som om även marinens båt skulle passera. Men plötsligt girade den mot flotten.

UNDERBAR

— En underbar känsla. Jag förstod att vi var räddade. Till och med min far tog sig upp på fötter så medtagen han var.

Under de 18 timmarna i räddningsflotten bad hela tiden både far och son till Gud. Egon Ivarsson:

— Vi är kristna, hela min familj, även om det var kritiskt litade jag till att vår Herre skulle skynda till vår hjälp. Och det gjorde han.

Egon Ivarsson är medlem i Slonförsamlingen på Fotö. Under flakets lägsång brukar han resa ut som missionär till Indien.

Han har varit yrkesfiskare i hela sitt vuxna liv, men med egen båt bara i två månader.

FÅNGSTER

— Det hela började bra med stora fångster. Det är ledsamt med båten. Men jag skall skaffa en ny och större, säger han.

Kulingvarning utfärdades på söndagen för de aktuella vattnen mellan Öland och Gotland. Men vindriktningen angavs till nordost.

— Nordostlig vind hade inte varit några problem, men när vinden vred sig åt nord fick vi vinden rakt i sidan. Nu hade vi att välja på att ändå försöka gå mot Gotland eller helt enkelt fortsätta rakt norrut i kanske ett helt dygn, säger Egon Ivarsson.

— Om vi hade vetat om att det skulle bli nordlig vind hade vi aldrig gått ut från Öland.

Robotbåten Piteå är en ombyggd motortorpedbåt av sk Norrköpingsklass.

III. INTERVJU MED KLARA KARLSSON



1. Några barn- och ungdomsminnen från Fotö

Inledningstext till dokumentationsband 4/1983

Fröken Klara Karlsson, född 1904 på Fotö, intervjuas av Elsa-Greta Larsson, Öckerö, om sin barn- och uppväxttid på Fotö. Samtalet inspelades den 25 maj 1983, för Hembygdsprojektet, Öckerö Kulturnämnd. Inspelning och redigering av Elsa-Greta Larsson.

Text till intervjun

- Jag heter Klara Sofia Alexia, Karlsson till efternamn.

Fråga: När är du född?

- Jag är född den 14 april 1904.

Fråga: Vad hette du som barn i efternamn? Hette du Karlsson också då?

- Ja, jag har inte varit gift. Jag har hetat Karlsson alltid.

Fråga: Är du född här på Foto?

- Ja, det är jag.

Fråga: I detta huset kanske?

- Nej, jag är född till mormors. För pappa låg ute och fiskade och så ville mamma att mormor skulle ligga här. Men mormor tyckte det var bäst att mamma kom dit ner och låg. Så blev jag född där nere.

Fråga: Detta huset som vi är i nu, när flyttade du hit?

- Ja, dom bodde här då. Det var bara att mamma låg där och fick mig. Så dom hade allt flyttat hit då.

Fråga: När byggdes detta huset?

- Det byggdes 1903.

Fråga: Jaha, året innan då? Vad hette mamma?

- Hon hette Jennie i förnamn.

Fråga: Kom hon också från Foto?

- Ja, det gjorde hon.

Fråga: Vad hette hon som flicka?

- Hon hette Andersson.

Fråga: Och pappa, var kommer pappa ifrån?

- Som barn kom han från Öckerö för farmor blev änka när pappa var liten. Så flyttade hon hit och gifte sig, när pappa var 6 år.

Fråga: Så då träffades dom här på Fotö?

- Jo, det är klart att dom gjorde det.

Fråga: Vad gjorde mamma och pappa? Arbetade dom, eller vad gjorde dom för någonting?

- Nej, mamma gjorde väl inget. Jo visst gjorde hon, för hon skötte ju hemmet och barnen. Det blev ju 4 syskon. Men pappa fiskade.

Fråga: Var dom många på pappas båt?

- Det var 3 som ägde båten. Pappa och en kusin och en svåger. Men så hade dom ett par man till.

Fråga: Vad var det för en båt?

- Båten hette Ejdern. 1907 köpte dom den.

Fråga: Kommer du ihåg som barn när pappa låg på fisket, var han borta mycket eller?

- Nej, dom hade sånt fiske så dom var hemma rätt så mycket, annat än på vintern, då brukade dom ha snörpvad, så då låg dom ute längre. Och då gick dom iland på Smögen och lossade. Det var då när mamma gick ner för att vänta mig.

Fråga: Har mamma berättat någonting om hur det var? Födde hon hemma?

- Jajamen, sen föddes dom hemma, dom 4. Vi hade en barnmorska på Öckerö, som hette Wendela. Hon förlöste mamma med mig också och 2 bröder. Sedan dom 2 sista, det var en kusin till mamma som hade lärt sig till barnmorska som förlöste dom här hemma.

Fråga: Är Klara äldst i syskonskaran?

- Ja, jag är äldst.

Fråga: Är det blandat flickor och pojkar, dom andra?

- Ja, sen blev det 2 pojkar. Arne hette en och August den andre, ja, och så Ture också. Sen blev det Gunborg, den yngsta, och jag är äldst.

Fråga: Så syskonen bor kvar här ute på Fotö också?

- Ja, August bor i det stora huset där med trädgården. Det har ni väl sett när ni åkt förbi.

Fråga: Ja, det är ju en granne det.

- Ja, han är granne. Så han är här varenda kväll och ser till hur jag har det, sitter en timma eller kanske två och tittar på TV. Han är gift med en dalkulla.

Fråga: Dom andra syskonen, var har dom hamnat nånstans?

- Ja, Ture han har hamnat i Göteborg. Och min syster är död, den som blev född sist.

Fråga: Så då växte alla barnen upp i detta huset då?

- Ja, det gjorde vi. Då tyckte vi det var så trångt, när vi var 5 stycken.

Fråga: Hur pass stort var huset då?

- Precis som nu, 3 rum.

Fråga: 3 rum och kök hade ni?

- Ja, men nu är det för stort när jag är ensam.

Fråga: Hade ni som ett bästrum då?

- Jajamen, bästrummet är där inne.

Fråga: Så då låg ni allihop i samma rum då?

- Jadå, rummet och köket här. Det var vanligt. Vi hade inte råd till att elda upp. Vi hade ingen eldstad där ute.

Fråga: Hur fick ni värme då?

- Jo, i det rummet hade vi kakelugn. Det får du titta på sedan. Och så spisen, kära nån. Ja, vi var inte så bortskämda.

Fråga: Kommer du ihåg lite grann om hur det var förr när ni var barn, när ni eldade och om ni hade vatten inne?

- Vatten hade vi inte inne. Det fick vi bära där bortifrån. I Augustes trädgård ligger den brunnen som vi hade. Det fick vi bära. Och när vi tvättade, åh vad vi fick bära vatten.

Fråga: Fick ni hjälpa till som barn också?

- Ja visst, visst fick vi det. Det tror jag det.

Fråga: Hur gick det på vintern att hålla huset varmt?

- Jo, det gick bra. När Ture skulle bli född, det var ju den näst siste, då fick vi kakelugn. Men det gick, det bara gick.

Fråga: Jag tänkte på det, när Klara var barn, ni var ju så många syskon här i huset, det var väl roligt att ha så många?

- Ja, det tror jag det. Men på jul, då har jag ett minne. En faster till pappa, hon skulle alltid hit och klä granen. Hon var en liten krympling, men hon skulle upp på stolen, och där skulle vi stå och ge henne grejer.

Fråga: Är det den fastern som är på kortet?

- Ja, det är det. Du kan tänka dig hon var snäll, hon var så snäll faster Annie. Och det var hennes nöje när hon kunde komma hit och klä granen. Och vi tyckte det var så roligt också, vi stod och gav henne vad hon kunde hänga där och där.

Fråga: Faster firade julen då med er?

- Ja, så var vi ofta där nere, för farmor kom ju ifrån Öckerö och så hade hon så snälla svägerskor där. Dom tyckte väl det var synd om henne, för hon miste sin man, deras bror då. Så dom ystade ost, i många år ystade dom ost. För dom hade kor, allihop. Anna-Lisa, mamman, hon ägde ju hela Nordgård. Det var ju mycket mark, så dom hade kor nästan allihopa barnen, så fick dom ha en ko. Och då var vi där nere och åt denna osten. Det var så roligt. Det var så enkelt då. Man fordrade inte så mycket. Det behövde inte vara så mycket, för det var roligt.

Fråga: Så det var roligt att åka och hälsa på på Öckerö då?

- På Öckerö. Ja, det var så roligt. Där var jag varenda skollov. Då gick jag till lärarinnan. Dom hade mjölkställe hos min faster och då fick jag gå dit med mjölk. Och det var ju det roligaste jag visste. Och så ut i utmarken och mjölka. Det var roligt.

Fråga: Hade dom fler djur än kor?

- Ja, en gris hade dom väl varenda en. Det hade dom, men inget annat. Men förr var det hästar också, när det var "ett" så hade dom det.

Fråga: Var det på skolloven?

- Ja, på sommarn.

Fråga: Hur tog man sig dit då? Det fanns väl ingen färja som det finns nu?

- Nej, det fanns det inte. Vi gick väl med kyrkbåten, för den gick ju var söndag. Och det var i regel den båten pappa ägde, som han hade del i, för han gick i kyrkan på söndag.

Fråga: Man gick alltid i kyrkan? Var din mamma och pappa starkt religiösa då?

- Ja, pappa var allt det.

Fråga: Var det nån speciell religion, eller var det kyrkan?

- Nej då, det var vanliga kyrkan.

Fråga: Hur var man klädd då? Ni barn fick väl gå med också?

- Ja, det fick vi. Ja, vi hade väl det bästa vi hade. Jag var ju ensam flicka länge, när jag hade 2 bröder emellan. Jag fick allt kläder. Men det var ju inte

som nu. Jag vet, mina bröder, när dom hade fått ett par nya träskor, då hade de dom inne så de kunde se dom när de hade lagt sig, för de var för glada.

Fråga: Det var inte lätt att få tag på kläder, eller hade ni det fattigt hemma?

- Jag kan inte säga att vi hade det fattigt, för vi hade både mat och kläder. Men det var så enkelt ändå. Det var inte till att springa och köpa allting.

Fråga: Men skor hade ni?

- Ja, skor hade vi på söndag, det hade vi.

Fråga: Hade ni skor på er också på sommaren?

- På sommarn hade vi väl inga skor om det var varmt. Då hade vi inga strumpor heller. Då sprang vi barfota. När det började då på april, det kan ju bli så varmt och vackert på april och då kom pojkarna in och frågade mamma: "Nu kan la vi få springa barfota." "Nej, den fjärde maj", sa mamma, "inte förr". Det kunde ju vara kallare den fjärde maj än april, men inte förr. Men dom smög sig ändå. Du vet väl, pojkar dom är pojkar, då också.

Fråga: Lekte du ihop med bröderna?

- Lekte? Nej, dom lekte med sina kamrater. Det gjorde dom. Jag hade kamrater, 2 stycken flickor. Vi lekte.

Fråga: Vad hette dom?

- Dom hette, Margot hette den ena och Rut hette den andra. Och Rut och jag var läskamrater. Men Margot var ett år yngre. Men Margot och jag satt ihop i skolbänken ifrån det vi började och tills vi slutade. Vi är goda vänner ännu och besöker varandra ofta. Hon bor här på Fotö. Det är den bästa vännen jag har.

Fråga: Ja, det är ju roligt, att man kan följas åt genom åren.

- Ja, det är så roligt.

Fråga: Så ni var ihop redan som barn också?

- Jadå, det var vi, vi var ihop och lekte som barn.

Fråga: Vad lekte man förr? Vad hade man för lekar?

- När det hade vart ett bröllop på ön, då lekte vi bröllop. Det vet jag, det kan jag säga.

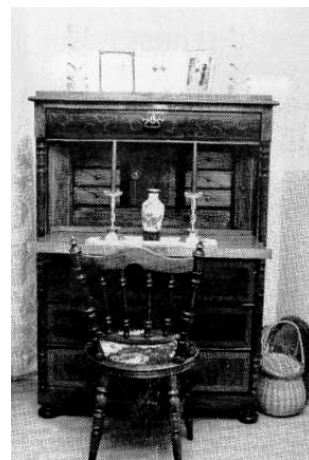
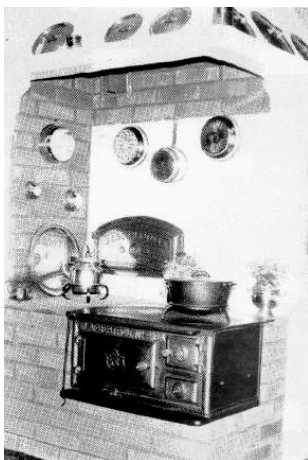
Fråga: Kan du berätta lite grann om lekar och sånt där som ni hade som barn?

- Nej, jag vet inte. Jag får säga att jag hade inte tid att leka så mycket, för när vi hade 3 mindre, så fick jag hjälpa mamma. Det var Ture, för den skämde jag bort så hemskt och här han grät måste jag bära honom. Då sa Margot ibland: "Att du jämt ska ha den och bära på." Men mamma tyckte det att jag fick hjälpa henne. Och det gjorde jag. Jag var så jätteglad när han blev född. För jag hade vart så avundsjuk länge på Rut, min kamrat, för dom hade fått en bror. Jag var så avundsjuk på dom. Jag har aldrig vart så glad för något som när han blev född.

Fråga: Ture, han föddes hemma här?

- Ja, han föddes här inne i rummet. Ja, det gjorde han. Det var mammas kusin som förlöste henne, hon hade inte fått plats då. Hon var lärd, men hon hade inte sökt och fått nån plats. Så förlöste hon mamma.

Fråga: Fick du vara med då, eller fick du gå ut, eller fick du vara inne?



- Nej, vi fick gå till mormors eller farmors, ja antingen det var mitt i natten eller så tog dom oss. Fast när Gunborg blev född, då var väl pojkarna ute, för det var på dan. Och då var pappa och jag på vinden. Vi hörde inte ett ljud. Rätt vad det var så kom dom och ropade i vindsdörren, att nu är det klart.

Fråga: Ja, det var inte som nu, när man skall in på BB? Det var inte så förr?

- Nej, det var det inte. Då fick dom födas hemma allihop. Och det gick så bra. Vi hörde aldrig nån som dog, varken barn eller mammorna, utan det gick.

Fråga: Då hade dom ingen smärtlindring och sånt?

- Nej, visst inte.

Fråga: Hur många år yngre är Ture? Hur många år är det emellan er?

- Elva. Han blev född på mars och jag på april.

Fråga: Det var roligt då?

- Ja, det var roligt.

Fråga: Var du ute och körde honom i barnvagn?

- Körde? Jag fick bära honom. Vi visste inte vad barnvagn var då. Det visste vi inte. Nej då, det har blivit mycket annewissare nu.

Fråga: Vagga och sånt där, fanns det?

- Vagga hade dom. Det hade vi till allihop.

Fråga: Och leksaker och sånt?

- Nej, vi hade inga leksaker.

Fråga: Det hade man kanske inte så mycket förr?

- Nej, inte då, för så många år sen.

Fråga: Gjorde man leksaker själv?

- Ja, pojkarna dom försökte väl göra båtar och var här och seglade med. Men annars så vet jag inte. Ja, vi försökte väl göra dockor också är klart. Utav den fastern fick jag ett huvud en gång, porslinshuvud. Och det var ju storslaget.

Fråga: Vad gjorde ni sen? Gjorde ni en kropp till det här huvudet då?

- Det hjälpte faster Annie med. Ja, hon var så duktig så. Hon var duktig i handarbete. Då när det var Hardanger, då när det var på modet, du kan tänka hon sydde stora dukar till Öckeröborna, till denna släkten, pappas släkt.

Fråga: Hur såg dom ut?

- Hardanger, vet du inte hur det ser ut. Det var en väv, som var lite grov, bomullsväv var det. Och då drog dom ut trådar och så sydde dom ruter, tränade runt. Det satt hon och gjorde och mycket annat.

Fråga: Har du också tyckt det var roligt att brodera?

- Jadå, det har det varit. Inte Hardanger, sydde jag aldrig, men engelskt broderi. På lakan och örngott. Det var bra dumt, på örngott. Bortkastat arbete, det varade väl inte så länge.

Fråga: Slits det ut?

- Ja, det är klart det slits ut. Det gör väl allting, när man använder det.

Det måste ha varit fint ett tag i alla fall.

Ja, det var det ju. Det var fint ett tag.

Fråga: Var det nåt annat som ni tyckte var roligt, som du var väldigt intresserad av?

- Jag vet inte. Nej, jag vet inte det, om det var nåt särskilt. Men som sagt var, sydde gjorde vi ju när en blev lite äldre, 14-15 år så där.

Fråga: Så man sydde inte i skolan då?

- Nej, det var ingen slöjd i skolan och ingen gymnastik, ingenting. Nej, det var bara läxor. Så hade vi biblisk historia och katekesen och psalmboken på den tiden.

Fråga: Det var viktigast det?

- Det var viktigast på den tiden. Då hade vi psalmverseerna över söndagen. Nu får dom inte ha några läxor på söndag.

Fråga: Hade ni läxor varje dag?

- Ja, vi hade väl olika, inte på alla böckerna på en gång. Vi hade väl olika dar. Jag har gått för en småskollärarinna i all min tid. Vi hade ingen annan lärarinna. Inte i all min tid, för den sista terminen, jag slapp för en som hette Lisa Asserlind ifrån Göteborg. Men förut hade jag gått för fru Lundin, hette vår lärarinna, småskollärarinna. Det hette mindre folkskola, tror jag, skolan här. Men hon lärde oss bra till att räkna och skriva och det vanliga.

Jag sa till en skollärare som blev så bekant här för att då gick ju inga båtar emellan Hönö och Fotö, så lärarna kom hit ofta och frågade pappa om han vill ro dom över. Så sa jag till denne, Bengt hette han, att en kan ju inte fordra så mycket utav en, för en har ju inte lärt så mycket. "Du har lärt precis så pass som du behöver", sa han.

Fråga: Hur många år gick du?

- Sex år. När vi började gick vi varannan dag, folkskolan en dag och småskolan en annan.

Fråga: Det var inte så många barn då kanske, i skolan?

- Nej, det var inte så många kanske, men dom hade bra många barn. Det var dom som hade 8 barn. Och där uppe där pappa hade del i båt med, dom hade 7 pojkar. Så vi var allt några barn, men jag kan inte säga hur många vi var

direkt. Men det är väl större klasser nu, det är det ju. Vi fick inte teckna. Nej, det fick vi inte.

Fråga: Var det katekesen och räkning?

- Ja, det var det.

Fråga: Var det nåt mer som var viktigt?

- Ja, och så geografi. Vi fick väl peka ut på kartan, floder och städer och ...

Fråga: Var det roligt i skolan, tyckte du, eller?

- Ja, det var roligt. Det var så roligt i skolan och barnen kom så bra överens. Då dansade vi på skolgården.

Fråga: Var det på rasterna då?

- På rasterna, ja, det var här som "hemmet" ligger.

Fråga: Församlingshemmet här?

- Ja visst, det var det.

Fråga: Då hade du nära till skolan då?

- Ja, jag hade så nära. Men dom som bodde längre bort, dom hade smörgåsar med sig på frukostrasten, och det tyckte vi var så dumt. Vi tyckte det var så roligt, när dom satt och åt där. Men vi fick inga smörgåsar med oss, när vi kunde springa hem.

Fråga: Vad gjorde du när du hade slutat skolan?

- Då vi hade lov?



Skolklass på 1920-talet. Första raden fr. v.: Stig Albinsson, Ernst Magnusson, Mimmi Bernhardsson, Anna Andersson, Ingrid Johansson, Dagmar Krook och Lisen Mellgren. Andra raden: August Karlsson, Alvar Johansson, Filip Larsson, John Gustavsson, Viktor Albinsson, Edvard Bertsson och Harry Gustavsson. Tredje raden: Algot Börjesson, Frank Börjesson, Helge Ohlsson, Gottfrid Johansson och David Gustavsson. Överst i fjärde raden: Anders Båtsvik, läraren Abel Salomonsson och en kvinna vars kamera man lånade för att ta detta foto.

Fråga: Nej, när du hade gått ur 6:an i skolan?

- Då var det bara till att vara hemma och hjälpa mamma. Det var inte tal om nåt annat, för mat och kläder.

Fråga: Småsyskonen, hade dom fötts alla barnen då, när du slutade skolan?

- Ja, det hade dom. Det var 2 år mellan Ture och Gunborg.

Fråga: Kan du berätta lite grann om hur det var när du hade slutat skolan, med hjälpen hemma och så där?

- Med hjälpen, ja, jag hade ju denne Ture och bära och ha alltid, när jag skulle ut. Och när en skulle tvätta så fick en ju hjälpa till och baka också, storbak.

Fråga: Kan du berätta hur det var när ni var och badade?

- Vi badade där nere som idrottsplatsen är nu. Där är änna ett berg där, längre väster så. Vi hade inga baddräkter på den tiden. Det visste vi inte vad det var. Utan då fick vi ett bättre begagnat underlakan, var sitt. Vi hade riktiga extor för oss, för att vi inte skulle se varandra, när vi klädde av oss.

Fråga: Var det både tjejer och pojkar?

- Nej, det var bara tjejer. Och så äntligen, när vi hade fått av oss kläderna och lakanet om oss så farli väl, så skulle vi ju gå ner. Det var änna stygt att komma i, men hur det var så kom vi i. Och så gick vi, strök vi berget då. Då var där änna en spricka i berget. Av med lakanet och så i sprickan och där kastade vi oss ner. Vi slog väl oss mer, för där var inget högt vatten. Det var när det hade vart västlig vind, då var det ju e'kran vatten där nere men annars var det nästan ingenting. Så var det en sten som vi kallade för Dykesten och där gick vi och plumsade. Det var änna gytta. Så måtte vi gå iland där som vi började då, då måtte vi gå där och skölja av oss. Vi låg aldrig och solade oss nakna.

Fråga: Jasså inte det. Så torkade ni av er på lakanen sen?

- Ja, vi torkade av oss på lakanen, sen tog vi på oss.

Fråga: När fick du första baddräkten? Kommer du ihåg det?

- Ja, den köpte jag när jag gick och läste, hos Hilda i Tornet, där nere i Klova. Hilda i Tornet, det var ett torn på ett hus, så hon hade affär. Den var svart med gula ränder, så de kallade mej för zebra. Det var en bomulls-baddräkt. Tänk att en fick köpa en baddräkt då när en var 14 år.

Fråga: Hur kändes det att få en baddräkt då?

- Åjanadå, det var så storslaget så. Det var inte alla som hade. Men jag fick köpa en. Jag kan se den ännu.

Fråga: Att du inte sydde en? Blev dom stora dom här baddräkterna efter ett tag? Töjde dom sig?

- Jajamen, det blev så vitt så. Jo, de fick väl baddräkter sen, efter hand. Jag vet Rut, min läskamrat, dom var ju 3 tjejer, eller var det 4 och jag var ensam tös då. Så när jag hade fått nåt, så ville dom ha också. Jag hade fått en kappa en gång, det kommer jag ihåg. Och dom tyckte ju att dom skulle också vilja ha. Så sa deras mamma: "Ja, ni förstår att Klara är ensam, men ni är 4." Så det var inte gott att köpa till dom alla.

Och så, kan ni tänka er! Nu måste jag prata om badning om igen. Så hade dom en som hette Valdemar och han var väl ett år äldre än Arne, ett år äldre

än min äldste bror. Så hade han badat en gång nere på Sunnanå, där nere, och hade en av tösernas linne på sig, det var spets på. Så sa mamma: *"Ja, då kan ju du ta Klaras också."* *"Aldrig i livet"*, sa han. Mamma sa: *"Det är la bra, då kan ju du låna utav Klara."* *"Att jag går med spets på, nej aldrig"*, sa han. Så fick dom göra där till Krooks, för de var så många. De var 8 barn. De fick ta över efter varandra.

Fråga: Men badbyxor och sånt, det fanns väl?

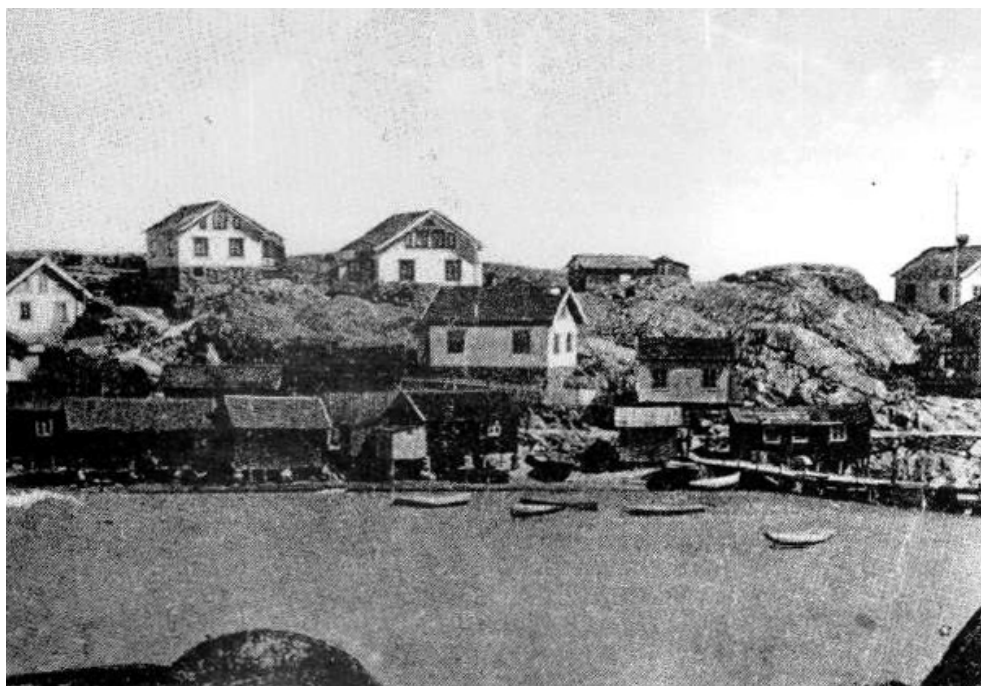
- Nej, inte badbyxor, till småpojkar.

Fråga: Det var inte vanligt med bad förr, som det är nu.

- Nej, det var det väl inte heller.

Fråga: Simma och sånt där, kunde ni det?

- Jag vågade aldrig. Jag vågade inte gå djupare än jag kunde bottna. Då kunde jag simma. Och Margit, hon var som en fisk i vattnet, min kamrat. Hon kunde simma ut till de små skären där. *"Kom, du flyter ju. Ju högre vattnet är, ju bättre flyter du"*, sa hon.



- När de byggde hus, så skulle vi gå och titta där och hoppa där emellan. Men jag var alltid så rädd, men Margit, du kan tänka hon kunde hoppa. Och hon kunde klättra upp på stegar till andra våningen och titta hurdant där var. Men jag har alltid varit så rädd, ja kanske försiktig, om en ska säga så. Men det hände inte henne nånting särskilt. Hon var väldigt duktig. Hon var aldrig rädd.

Fråga: Vad gjorde man annars då? Man badade, vad hittade man på för nåt annat skoj, när man var ung?

- Vi hade la inget skoj. Jag pratade ju om, vi hade bröllop. När det hade varit bröllop på ön, då hade vi bröllop. Vi, fick en gammal gardin utav mamma, som hängde. Vad vi hade för nöje?

Fråga: Ja, när ni växte upp, som tonåringar?

- Vi hade inga nöjen. Jo, här var roligt på Sunnholmen, då när dom pojkarna var här, Strömvalls.

- Nu ska det bli hus och tomter åt Hönö till. Över alla dom gråa bergen där. 40 tomter, säger dom. Små hus. De får inte bygga såna stora lador längre. De får inga lån till dom, utav staten. Är det inte grymt? Då var det bra trångt här, men nu så är det alldeles för stort.

Fråga: Din mamma och pappa, har dom bott hemma här hela tiden då, eller?

- Ja visst har dom bott här.

Fråga: Är dom födda Fotöbor?

- Nej, pappa är född på Öckerö. Dom var inte gifta mer än i 13 månader, så drunknade hans pappa. Han drunknade 6 veckor innan pappa var född. Då blev farmor ensam med denne lille pojken. De hade byggt ett hus och det kunde hon inte behålla. Förr bara dom plankade upp dom, och sen klädde dom efteråt, 1 år eller 2. Och det gick ju inte. Hon längtade så hemskt.

Fråga: Hon gifte aldrig om sig då?

- Jo, hon gifte om sig. Hon gifte om sig hit. Hon längtade i början efter Öckerö. Pappas pappa, han var gift en gång. Han var gift, han hette Karl han också, som pappa hette, Karl August. Han gifte sig med en och kan ni tänka att hon dog i barnsäng, frun. Men tösen levde. Hon hette Josefine. Hon blev uppfostrad till sin farfars då. Sedan gifte denne Kalle om sig med denna som blev farmor. Så drunknade han på vägen till Danmark, för dom seglade med fisk, hans bröder. Att han skulle drunkna då, det var ju hemskt. Sen drunknade denne gamle också. Denne gamle, när han var 80 år.

- Farfar hade en kusin som var i Amerika och han var kommen hit till Öckerö och skulle hälsa på. Då kom han hit till farmor också. Och han var excerceringskamrat med en som hette Börjesson, Bernhard Börjesson. Så skulle han över till Hönö och Bernhard hade en julle. Så han skulle segla honom över till Hönö. Så sa farmor: *"Då får la du gå med, Andreas."* *"Jag vet inte"*, sa han, *"för jag har så ont i ryggen"*. Han var 80 år. *"Jo, du kan la begripa, när det är min kusin och han har vart här och hälsat på oss, så kan du la begripa att du får följa med, göra sällskap."*

- Och när de skulle hem igen, dessa bägge gamle, så kom det en virvelvind som var så farlig, en riktig cyklon, en sån där som kan komma, vet du. Klovabon såg det, så han sa: *"Ska ni gå ut. Se där. Ska ni gå nu, det är inte bra"*. *"Jo då, vi hinner"*, sa dom.

Fråga: Hur länge sedan var det?

- Det var 1917, den 1 augusti 1917. Men då höll farmor på och dö förstås. Hon levde i 8 år, hon satt i 8 år och grät och sa: *"Min snälle Andreas."* Hon

hade änna manat ut honom, hon tyckte det var hennes skull. Det har hänt många sorter.

- Jo, nu ska jag återgå till husen. Ture, min bror, jag vet inte om du vet vem det är. Vi har en bror som heter Ture.

- Vi skulle berätta hur det gick till när man bakade, storbak ja. Jo, då satte vi ju degen på kvällen och så stod upp i ottan då och började. Så hade vi bara en till hjälp, som bakade kakorna i ugnen. Och mamma och jag gjorde ämne. Och så bredde mamma. Vi bakade en 40-50 kg.

Fråga: Det blev många kakor då?

- Oj, flera tjog!

Fråga: Dom kunde man väl inte äta upp på en gång?

- Nej, de skulle vara länge. Ja, det varade länge. Så fick de ligga och torka lite uppe på vindsgolvet på stora papper som vi hade. Sedan så hängde vi det på stakar.

Fråga: Var det på vinden eller?

- Ja, på vinden.

Fråga: Hur länge varade dom här kakorna?

- Ja, de varade väl bra länge. Jag kan inte riktigt säga det, men det var väl rätt så, och det var många tjog.

Fråga: Hur ofta bakade ni då?

- Storbak bakade vi väl 2 gånger om året. Sedan så bakade inte vi, annat än mamma lite i vedspisen förstås. Men vi åt i regel hårt bröd.

Fråga: Åt ni det som det var då, det hårda brödet, eller doppade ni det?

- Jo då, vi både åt det som det var och doppade det. Men det var inga pålägg på den tiden. Det var smör och ibland fick vi doppa det i strösocker.

Fråga: Doppade ni det i vatten innan eller nånting annat, så det blev mjukt, eller?

- Ja, det gjorde vi. I vatten.

Fråga: Var det vete eller råg, eller?

- Det var mest råg och så lite vete också. Och så bakade vi några mjuka kakor samtidigt utav vetet. Och det la vi i brygghuspannan i filtarna som vi hade till brödet. Vi hade ingen frys då. Det har kommit i senare tid.

- Så på hösten kom det alltid båtar med potatis och grönsaker nere vid bryggan. Det var så roligt. Och frukt. Så var de och köpte där, flera hektoliter potatis och la in. Så hade vi alltid gris, vartenda år.

Fråga: Köpte ni en hel gris?

- Nej, vi födde upp en gris på sommaren och slaktade då i november.

Fråga: Jag tänkte på grönsakerna och potatisen, som vi pratade om, som ni fick ifrån stan då.

- Nej, dom kom ifrån uppköparna, ifrån landet, från Tjörn. Pappa ville alltid ha Tjörnpotäterna, för de tyckte han var bäst. Och det var dom, väldigt goda och fina. Så köpte vi morötter och la i sand, för dom skulle stå sig bättre.

Fråga: Hur ofta kom dom båtarna?

- Ja, dom kom la på hösten, ett par gånger.

Fråga: Var det bara på hösten?

- Ja, dom kom bara på hösten.

Fråga: Hur fick ni grönsaker och sånt på vintern då? Hade ni så det räckte över vintern, eller?

- Ja, det räckte la så, kanske inte hela vintern. Men potatis hade vi ju alltid. Det var inte så med maten förr, som det är nu. Det var änna enklare.

Fråga: Kött och sånt där då?

- Jo, det fick vi när dom var i stan i slutet på veckan. Då brukade pappa köpa kött. Så kunde han köpa lite kaffebröd också. Där var en affär inte långt ifrån där de satte upp fisken. Då kunde han köpa lite kaffebröd där och en strut karameller till oss.

Fråga: Var det varje fredag? Kom han med karameller då?

- Vi fick aldrig några pengar och springa och handla för, gotter här. Nej, det fick vi inte. Utan han köpte det på lördan eller fredan, när de var uppe. Nu springer de med en sedel och köper. Men de får inte mycket för pengarna nu heller. Och glass visste vi inte vad det var.

Fråga: Jasså, när kom glassen?

- Det kommer jag inte ihåg, men det har ju vart nu på senare tid.

Fråga: Fanns det nån affär här på Fotö när du var barn?

- Ja, det fanns det.

Fråga: Vad kunde man handla där för något?

- Allting, till mat, och fotogen. Då hade vi ju inte el, elljus. Då hade vi ju fotogenlampor. Det fick vi köpa där. Det var nästan det vanligaste man behövde. Men jag säger, det var inga charkdisker då.

Fråga: Det fanns inget kött i affärerna heller då?

- Nej. Då när de var i stan kunde de köpa kött också. Det var inte var vecka. Vi fick väl äta fisk, salt sill.

Fråga: Så dina bröder, dom gick inte med pappa och fiska, när dom växte upp?

- Jo, dom fick la vara med ute ibland. August har varit fiskare i hela sitt liv. Men Arne han var mera ute på, lotsbåten var han ett tag, där emellan Vinga och Göteborg, och hade annat för sig. Och Ture han läste på navigation och där sitter han. Så han blev ingen fiskare. Han låg ute under kriget, då var han minsvepare.

Fråga: Ni fiskade inte då, din mamma och du? Töserna fiskade inte?

- Nej, aldrig, det gjorde vi inte.

2. Fotografier



Annie Andersson utanför sitt hus.



"Annies" hus i dag, sommarstuga som ägs av Ingrid Ströberg.



Alma och Rutger Petterssons hus (det äldsta huset på ön idag). Huset används som sommarstuga och ägs av Lars och Maj Ottosson från Göteborg.



"Lageras", Johannes och Lageras hus.



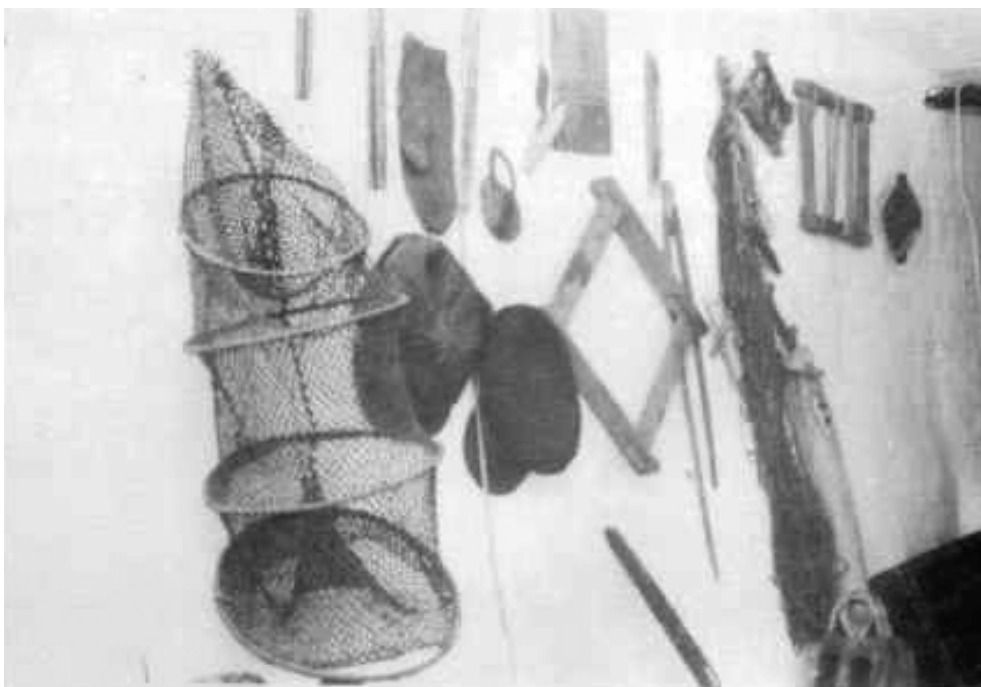
Baksidan på gamla affären på Sunnholmen. Här låg ångbåtsbryggan (se foto där badgästerna vinkas av). Idag används huset som sjöbod.



Minnen från G. Krooks hem.



Mattina och fiskeredskap.



Ålryssja, dörj, flebacker och Krooks hamnkaptensmössa.





Skolklass från 1934.

Första raden överst, fr. v.: Folke Wernbo, Agne Johansson, Sigge Mellgren, Gerhard Martinsson, Valter Knutsson, Henry Jansson, Karl-Rune Andersson, Karl-Johan Zackrisson och Bengt Albinsson.

Andra raden fr. v.: Eilert Ivarsson, Olle Geines, Sven Jansson, Inga-Maj Dahlgren, Ingegerd Johansson, Vivi Bergkvist, Astrid Karlsson, Britta Åberg och Margit Jansson.

Tredje raden fr. v.: Bertil Krook, Lennart Olsson, Syster Börjesson, Signe Karlsson, Judit Dahlgren, Gunvor Jansson, Naimi Ivarsson, Margareta (Jonny) Möller, Gulli Gustavsson och Greta Jansson.

Nedersta raden fr. v.: Sigbritt Jansson, Maria Backman, Ranghild Johansson och Kerstin Ivarsson.



Rutger Pettersson å kubematen.



Johannes vreckar sin dåre.

HEMBYGDSPROJEKTET UTGER
FÖLJANDE DELRAPPORTER

- 1 RÖRÖ
- 2 HYPPELN
- 3 KNIPPLA
- 4 BJÖRKÖ
- 5 KALVSUND
- 6 GRÖTÖ
- 7 FOTÖ
- 8 HÖNÖ
- 9 ÖCKERÖ

UTGIVARE ÖCKERÖ KULTURNÄMND
TEL. 031-782750, 782170